

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

Práce v domácnosti v ČR: migrantky jako levná pracovní síla

Bakalářská práce

Autor: Andrea Nováková
Studijní program: B 6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Vedoucí práce: Mgr. Iveta Ptáčnicková

Hradec Králové, 2015

Zadání bakalářské práce

Autor:	Andrea Nováková
Studium:	F12471
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název bakalářské práce:	Práce v domácnosti v ČR: migrantky jako levná pracovní síla
Název bakalářské práce AJ:	Houseworking in the Czech Republic: Women Migrants as a Cheap Labour

Anotace:

Péče o domácnost a výchova dětí je tím nejstarším posláním ženy. V českých poměrech je stále aktuální tradiční rozdělení genderových rolí, se kterými se pojí i určité povinnosti. Předmětem této práce bude problematika ženské domácí práce a placené práce v domácnosti v České republice. Většina pracovníků v domácnosti jsou ženy, zejména migrantky. Najít si dobrou práci je pro migrantky velmi obtížné, a často se tak uchylují k možnosti pracovat jako pomocná síla pro domácnost. Jejich náplní práce je pak péče o cizí děti a většinou i domácí práce. Tato práce bývá podceňována, protože je vykonávána v soukromí cizích domovů, ale také proto, že souvisí s historicky zakořeněnou neplacenou činností žen. Hlavním cílem této práce bude zpracovat problematiku ženské domácí práce a placené práce pro domácnost v České republice, a zároveň poukázat na fakt, že tuto úlohu stále častěji za české ženy přebírají migrantky. Práce se rovněž zaměří na možnosti ohodnocení práce v domácnosti, jako plnohodnotné práce, a poukáže na možnosti, které by těmto ženám napomohly v úspěchu. Práce se pokusí zodpovědět otázku, jaký vliv má gender na podceňovanou práci v domácnosti. Teoreticko-metodologická východiska se budou opírat o marxistický a socialistický feminismus, který se zaměřuje na postavení žen ve společnosti, jejich úděl a odměňování za práci v domácnostech. Práce bude případovou studii České republiky. ? Prameny a literatura: Bahenská, Marie. 2005. Počátky emancipace žen v Čechách. Praha: Libri in koedici se Sociologickým nakladatelstvím (SLON). Ezzeddine, P. 2011. Ztráty a nálezy transnacionálního mateřství /reflexe genderu v migraci/.UK (disertační práce), Praha. Ezzeddine, P. a Knotková. B. (ed.). 2011. Neviditelné ženy (analýza genderové perspektivy migrační a integrační politiky). Praha: Mezi obzory: Gender v interdisciplinární perspektivě. Gender Studies o.p.s. Hondagneu Sotelo, P. 2001: Doméstica. Immigrant workers cleaning and caring in the shadows of affluence. New Berkeley, London: University of California Press. Lutz, H. (ed). 2008. Migration and Domestic Work. A European Perspective on a Global Theme. Ashgate: Aldershot. Suralová, A. 2010. Feministická reflexe migrace: pečovatelky, zdravotní sestry a globalizovaná migrace. Gender, rovné příležitosti, výzkum. Ročník 11 (1): 41-48. Uhde, Zuzana. 2012. Slepá ulička instituce nájemní domácí péče. Gender, rovné příležitosti, výzkum 13 (1).

Garantující pracoviště:	Katedra politologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Iveta Ptáčnicková
Datum zadání závěrečné práce:	3.5.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 6. 2015.

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce Mgr. Ivetě Ptáčnickové, za její odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce.

Anotace

NOVÁKOVÁ, ANDREA. *Práce v domácnosti v ČR: migrantky jako levná pracovní síla*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 61 str. Bakalářská práce.

Péče o domácnost a výchova dětí je tím nejstarším posláním ženy. V českých poměrech je stále aktuální tradiční rozdělení genderových rolí, se kterými se pojí i určité povinnosti. Předmětem této práce bude problematika ženské domácí práce a placené práce v domácnosti v České republice.

Většina pracovníků v domácnosti jsou ženy, zejména migrantky. Najít si dobrou práci je pro migrantky velmi obtížné a často se tak uchylují k možnosti pracovat jako pomocná síla pro domácnost. Jejich náplní práce je pak péče o cizí děti a většinou i domácí práce. Tato práce bývá podceňována, protože je vykonávána v soukromí cizích domovů, ale také proto, že souvisí s historicky zakořeněnou neplacenou činností žen.

Hlavním cílem této práce je zpracovat problematiku ženské domácí práce a placené práce pro domácnost v České republice a zároveň poukázat na fakt, že tuto úlohu stále častěji za české ženy přebírají migrantky. Práce se pokusí zodpovědět otázku, jaký vliv má gender na podceňovanou práci v domácnosti. Další faktory, které práce zkoumá, je možnost ohodnocení práce v domácnosti, jako plnohodnotné práce a poukázání na možnosti, které by těmto ženám napomohly v úspěchu.

Teoreticko-metodologická východiska se budou opírat o marxistický a socialistický feminismus, který se zaměřuje na postavení žen ve společnosti, jejich úděl a odměňování za práci v domácnostech. Práce bude případovou studií České republiky.

Klíčová slova: socialistický a marxistický feminismus, gender, práce v domácnosti, migrantky

Annotation

NOVÁKOVÁ, ANDREA. *Houseworking in the Czech Republic: Women Migrants as a Cheap Labour*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, 61 pp. Bachelor Degree Thesis.

Home care and education of children are the oldest women's missions. A traditional division of gender roles is still actual in the Czech conditions, which carries certain obligations. The subject of this work will be focused on the issue of women's housework and paid work at home in the Czech Republic.

Most of the house workers are women, mainly women migrants. It is very difficult for women migrants to find a good job and they often retire to opportunities to work as a home help. Their work content is usually a care for children and homework. This type of work is often underestimated, because it is performed in private of other homes, but also because it is related to the historically rooted unpaid activities of woman. This work will try to answer the question: how a gender can impact an underestimation of housework.

The main aim of this work is to work out the issue of female housework and paid work in the household in the Czech Republic. This work should point out the fact too that this role is increasingly assumed by women migrants instead of Czech women. Other factors of this work explore the possibility of work evaluation in the households as a full-fledged work and point out the possibilities which can help to these women in a success.

Theoretical and methodological bases will be based on Marxist and socialist feminism which are focused on women's positions in society, their fate and remuneration for works in households. Work will be a case study in the Czech Republic.

Keywords: Marxist and socialist feminism, gender, housework, women migrants

Obsah

Úvod	1
1. Teoreticko-metodologická východiska	7
1.1 Feministické teorie	9
1.2 Gender a genderové role	12
1.3 Gender jako součást migračního procesu.....	15
2. Placená práce v domácnosti či nikoliv?	17
2.1 Historie domácí práce v 19. a 20. století.....	18
2.2 Rozdělení činností práce v domácnosti.....	20
2.3 Placená „ano“ a placená „ne“	26
3. Případová studie ČR - Život migrantek	29
3.1 Migrace v ČR	30
3.1.1 Právní úprava pro migraci osob v ČR	32
3.2 Ženská migrace	34
3.2.1 Překážky při hledání práce	35
3.2.2 Odkud nejčastěji přicházejí migrantky do ČR.....	37
3.3 Česká domácnost a migrantky	39
3.3.1 Problémy migrantek	40
3.4 Proč si české ženy najímají hospodyně	42
Závěr	45
Prameny a literatura.....	53
Seznam grafů, schémat a tabulek	61
Přílohy	I

Seznam použitých zkratk

ČR Česká republika

ČSÚ Český statistický úřad

EU Evropská unie

Úvod

Současný globalizovaný svět nabízí nespočet pracovních možností. Přesto ve společnosti žijí ženy, které nejsou schopné najít si odpovídající zaměstnání a navíc takové, aby jim zajistilo dostatečné výdělky. Často jim tak nezbyvá nic jiného, než migrovat do země, která nabízí lepší pracovní podmínky a možnost alespoň nějakého uplatnění. Především v posledních dekádách¹ můžeme pozorovat velké změny² právě v oblasti ženské migrace, která má stále vzrůstající tendence (Macáková 2013:849). Ženská migrace je spojena především s koncem 20. a začátkem 21. století a s novými fenomény,³ které ji provázejí. Otázka migrace žen je neoddělitelně spjata s pojmem gender a s genderovými rolemi. Hlavním cílem mé práce je odhalit proč zrovna ženy - migrantky působí jako levná pracovní síla v domácnostech a to především v českých domácnostech.

Muž byl vždy hlavní silou a hlavou rodiny a ženy se „jen“ staraly o děti a domácnost (Souralová 2010: 41). Teze této práce je: Ženy, cíleně migrující za prací, vyhledávají taková pracovní místa, která jsou spjata se sociálním konstruktem genderu a z toho vycházejících genderových stereotypů.⁴ K potvrzení či vyvrácení teze mi pomohou výzkumné otázky. První zní: Na základě čeho se vytvořily genderové vzorce migrace žen ve 21. století? Druhá: otázka: Měla by být tato práce placená? Vysvětlím postupně různé faktory, které mají vliv na uvedenou problematiku, a objasním důsledky, které z toho vyplývají. V mé práci se zaměřuji na možnost uplatnění ženských migrantek především jako hospodyň, pečovatelek a chův v české domácnosti. Tyto práce

¹ Myšleno léta 1990 až současnost.

² Ještě v 19. století by nemělo vůbec význam zkoumat migraci z pohledu žen (Souralová 2010: 41).

³ Transnacionální mateřství, globalizace migrace a změna genderových rolí.

⁴ Tradiční a často i diskriminační představy o typických ženských rolích ve společnosti.

samozřejmě nejsou jen záležitostí migrantek, ale běžně se v ČR objevují ženy,⁵ které pracují v jiné domácnosti. Většinu těchto postů však zastupují migrující ženy. Pro práci chůvy/pečovatelky/hospodyně nepotřebují žádné odborné znalosti, pokud majitelé domácnosti nemají speciální požadavky. S výchovou dětí mají bohaté zkušenosti, neboť většina z nich je matkami, což je genderová role, která je „předurčuje“ ke starání se o děti a zároveň je to i primárním důvodem k jejich odcestování a hledání výdělečnější práce. Jejich vlastní děti zůstávají doma a podléhají péči otce či některého z příbuzných. Dochází i k tak paradoxním situacím, že ženy samotné nebo jejich manželé, si ve své mateřské zemi najmou taktéž chůvu na hlídání či hospodyně do domácnosti, neboť někteří muži nejsou schopni zajistit všechnu práci v domácnosti, kterou zastávala žena. Navíc je tato služba stále levnější než v cílových zemích, do kterých míří jejich manželky – migrantky (Anderson 2000).

Domácí práce je v ČR nedoceněná až podceňovaná práce (Křížková 1999: 206). Pro některé ženy⁶ je nepředstavitelné, aby se jejich osudem a životní náplní stala „jen“ práce v domácnosti spojená s péčí o děti. Na druhé straně mnoho žen si dobrovolně vybírá péči o děti a domácnost jako své poslání a necítí se méněcenné, jen stojí o uznání své práce jako plnohodnotné a smysluplné (Křížková 1999: 208). Zásadní význam v mé práci sehrává fakt, že práce v domácnosti je neplacená, což právě vytváří dojem méněcennosti. Je to natolik citlivá a individuální záležitost, že je jen stěží vyjádřitelné, jak by takové hodnocení mělo probíhat. Z toho vyplývá důsledek, který je nasnadě. Ženy migrantky, které pak tuto práci vykonávají jako své zaměstnání, se setkávají s neuznáním a velmi malými výdělky. V porovnání s platy, které by dostaly v jejich mateřské zemi (většinou jsou to státy s méně vyspělou

⁵ Takovým příkladem jsou v ČR Češky (většinou jsou to ženy v důchodu nebo na mateřské dovolené), které se starají o děti vietnamských rodin, které do ČR přišly podnikat a nemají čas se o své potomky starat (Souralová 2012).

⁶ Nejčastěji jsou to ženy, které jsou velmi ambiciózní a cílevědomé, tzv. „kariéristky“ (Křížková 1999).

ekonomikou), se jim však stále vyplatí odcestovat za zaměstnáním jinam (Křížková 1999).

Jelikož vedlejším cílem mé práce je zkoumání rozložení domácích prací mezi muže a ženu v českých domácnostech, abych pak mohla reflektovat tuto skutečnost na práci migrantek v domácnostech, je třeba si nastínit základní vzhled do domácího prostředí, které je většinou cizím očím nepřístupné. Každá žena, která má svoji domácnost, ví, jaké to je. Přijít domů z práce a nastoupit „druhou směnu“, není nic neobvyklého (Bierzová 2006: 21). Dnešní doba klade na jednotlivce vysoké nároky. Z toho vyplývá předpoklad mé práce a to jest, že tyto nároky mají mnohem drtivější dopad právě na ženy, přestože mnozí muži by mohli oponovat. Sociální role žen je mnohem obsáhlejší než ta mužská, ačkoliv ne vždy tomu tak je. Od dospělé ženy se očekává, že bude dobrou manželkou, skvělou matkou, hospodyní a kuchařkou a v neposlední řadě i úspěšnou kariéristkou. Snažit se uspět ve všech oblastech je téměř nemožné. Dají se stíhat dvě až tři role, ale ne všechny. Fyzické a emocionální vypětí pak vede ke stresu a pocitu obrovského tlaku, který je na ženy vyvíjen (Bierzová 2006b). Mou ambicí není v předkládaném textu znevýhodňovat a podceňovat roli mužů, avšak má práce je zaměřená pouze na ženy a migrantky v ČR.

Ve své práci vycházím z dat,⁷ která byla nasbírána a zpracována autorkami, jež cituji, většinou dotazníkovou metodou. Z dat vyplývá jasný nepoměr zatížení žen a mužů v české společnosti. Především proto, že v českém prostředí jsou tradičně zakořeněné genderové nerovnosti mezi muži a ženami, z čehož vyplývá i jejich nerovné postavení ve společnosti. Muž, jako ochránce a živitel rodiny a žena jako strážkyně domácího krbu a pečovatelka dětí (Čáková 2001:16). Česká společnost je v evropském kontextu poměrně velkou výjimkou. Co se týče střední Evropy, jsme na tom podobně jako naši

⁷ Některé grafy a tabulky jsou přímo v textu, ostatní jsou součástí „Příloh“.

sousedé.⁸ Avšak v porovnání se severnějšími zeměmi, jako jsou země Beneluxu, hluboce zaostáváme (Macáková 2013: 851). Je jasné, že se na tuto problematiku nemůžeme dívat jen statistickou optikou. Do bádání musíme zahrnout historický kontext a názory jedince ve společnosti, v níž má každý odlišné preference a představy o rozdělení rolí muže a ženy (Čáková 2001).

Teoretický rámec, který ve své práci uplatňuji, se opírá o marxistický a socialistický feminismus. Oba proudy pracují s tezí, že útlak žen je proudem politické sociální a ekonomické struktury. Podle socialistického feminismu lze patriarchy pochopit jedině ve světle sociálních a ekonomických faktorů. Většina socialistických feministek⁹ souhlasí s tvrzením, že ženy se omezují v kapitalistickém světě jen na domácí sféru, tedy na mateřství a péči o domácnost. Z toho jasně vyplývá důležitost domácí sféry, která mnohdy přetrvává dodnes. Ženy, ačkoliv nedobrovolně a spíše pod tlakem společnosti, zůstávají doma, starají se o své rodiny a vytvářejí jim zázemí. Zároveň se starají o výchovu budoucích generací (Kimmell 2000). Další použitou teorií je teorie genderu, ve které vycházím především z genderových rolí a stereotypů.

Jako metodu své práce jsem si zvolila případovou studii, ve které se snažím o pochopení skutečnosti, proč zrovna migrantky působí jako levná pracovní síla v domácnostech v ČR. Z velkého počtu autorů a autorek jsem si vybrala pouze ty, jež se bezprostředně zabývají touto problematikou. Žádný z nich však nebral v potaz všechny aspekty, které s tímto tématem souvisejí jako např.: propojení úlohy ženy ve společnosti na základě teorie genderu s fenoménem ženské migrace a z toho vyplývající fakt, že migrantky se velice

⁸ Slovensko, Polsko, Rakousko.

⁹ K hlavním představitelkám socialistického feminismu patřila Klára Zetkinová (1857-1933), komunistka a poslankyně německého Říšského sněmu. Organizovala mezinárodní konference socialistických žen v letech 1907 a 1910. Roku 1910 bylo přijato usnesení o pravidelných oslavách Mezinárodního dne žen (Zvěřina 2004). Ze současných autorek je to např. americká biologka a historička vědy Donna Haraway. Zabývá se vlivem technologie na společnost a rozložení moci v ní. Ve své knize *Manifest kyborgů: věda, technologie a socialistický feminismus* (1985) popisuje novou identitu, kyborga, která v sobě spojuje vlastnosti člověka a stroje.

často uchylují k feminizované práci v domácnostech. A proto se snažím jejich názory propojit a přidat i vlastní náhled na věc.

Svoji práci člením na jednotlivé kapitoly a podkapitoly. V první kapitole se zaměřuji na teoreticko-metodologická východiska. Podrobně rozebírám jednotlivé teze obou směrů a stručně popisuji jejich myšlenkový vývoj od 19. století až do současnosti. V obou proudech rozebírám především ženskou otázku a úděl žen. Praktická část se týká aplikace uvedených teorií na život žen a migrantek v české společnosti. Další kapitola nazvaná *Placená práce v domácnosti či nikoliv?* se týká problematiky domácích prací a zaměřuje se na konkretizaci úkonů a běžných činností, které české ženy a muži běžně vykonávají. Dále zkoumám, zda je práce žen v domácnosti srovnatelná s jakoukoliv jinou placenou prací.

Poslední kapitola nazvaná *Případová studie ČR - život migrantek* je věnována ženám migrantkám v ČR, které do naší země přišly za účelem hledání práce. Popisují jejich každodenní život a překážky, s kterými se musejí potýkat, jakož i právní úpravu pro migraci osob v ČR. Z počátku by se mohlo zdát, že migrace a domácí práce spolu mají pramálo společného. Závěry hovoří opačně. Ženy, především z ekonomicky méně vyspělých států,¹⁰ kterých se tato problematika týká, migrují především do vyspělých a ekonomicky silných zemí Evropy a Spojených států amerických. Musíme vzít v potaz, že odcházejí ze zemí, které jim většinou nemohly nabídnout dostatečné vzdělání, pokud vůbec nějaké. Není to však překážkou. V západních zemích se najde nespočet pracovních možností, které nevyžadují žádné vzdělání ani kvalifikaci. Právě tyto obory se stávají cílovou destinací. Není velkým překvapením, když se ukáže, že těmito obory jsou v převážné většině práce uklízeček, chův na hlídání, potažmo hospodyň v domácnosti, tedy feminizované obory a

¹⁰ Druhý a třetí svět.

v některých případech bohužel i poskytování sexuálních služeb, což probíhá ve většině případů ilegální a nedobrovolnou cestou (Hašková et al. 2009)

V současné literatuře je toto téma stále častěji součástí diskuse o ženské migraci. Ještě v 80. a 90. letech bychom ho hledali jen stěží. Za hlavní příčinu rozvoje této tematiky můžeme považovat rostoucí příliv žen v souvislosti s migrací. Jelikož se tento fenomén a trend rychle vyvíjí, dostal se i do podvědomí autorek,¹¹ které se touto tematikou zabývají. Ze zahraničních autorek bych zmínila především Helmu Lutz, Arlie R. Hochschild, Pierrette Hondagneu-Sotelo a Monique Wortelboera. Všechny tyto autorky se ve svých pracích a knihách zaměřují na migraci související s vykonáváním domácí práce v cizích domácnostech. Není s podivem, že zahraničních autorek je tolik. Nesmíme zapomínat, že ČR hraje spíše roli přijímající země, než vysílající. Přesto se najde i nespočet českých autorek, které se na toto téma zaměřují z pozice českých žen a českých domácností. Následující výčet autorek byl vybrán záměrně, neboť z jejich článků nejčastěji vycházím ve své práci. Těmito autorkami jsou např.: Jana Chaloupková a článek: „Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti“; Adéla Souralová a její články publikované v časopise *Gender - rovné příležitosti - výzkum*: „Feministická reflexe migrace: pečovatelky, zdravotní sestry a globalizovaná migrace“ a „Nekupujete si lásku, kupujete si službu“; dále Zuzana Uhde a článek: „Slepá ulička instituce nájemní domácí péče“ a jako poslední uvádím Marii Bahenskou a její knihu „Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století.“ Velice mi při mé práci taktéž napomohly studie – „Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR“ a studie vypracovaná pro Sociologický ústav AV ČR autorkami: Alenou Křížkovou, Hanou Maříkovou, Hanou Haškovou a Janou Bierzovou – „Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita.“

¹¹ Většina článků a knih, ze kterých vycházím, byly napsány ženskými autorkami.

1. Teoreticko-metodologická východiska

Předmětem mé práce je problematika genderu a genderových stereotypů aplikovaná na migrantky, které se rozhodly migrovat za účelem hledání práce. Má práce je případovou studií ČR, neboť se domnívám,¹² že tato problematika není v ČR řádně zpracována a pojata komplexně.¹³ Bakalářská práce tedy usiluje o přenesení této problematiky do českého prostředí. K tomu mi napomáhají nasbíraná data ČSÚ a také tabulky a grafy, které zpracovaly dotazníkovou metodou autorky, ze kterých vycházím. Jelikož je toto téma velmi široké a obsáhlé, snažila jsem se ho pojmout co nejvíce komplexně a vybírat si z množství dat a informací ty, která bezprostředně souvisejí s tématem práce.

Ve své práci vycházím z marxistického a socialistického feminismu. Jelikož používám feministické teorie, musím brát v potaz, že tyto teorie pracují s metodologicko-teoretickými východisky a důraz kladou na teoretické zakotvení zkoumané problematiky. Tudíž nevyužívají obecně přijímané metody a pracují s odlišnými kritérii než tradiční věda (Saltzman Chafetz 1997: 99). Usilují o inovaci používané metodologie, ať už se jedná o způsob, jakým probíhá sběr dat, jejich analýza nebo interpretace. Cílem tohoto přístupu je zpochybnění různých nerovností ve společenském životě (Doucet, Mauthner 2007: 40-42). Feministické teorie pracují s metodami, jež nejlépe odrážejí zásady feministického výzkumu. Feministický výzkum je „... výzkumem o ženách, prováděný ženami a určený pro ženy“ (Sarantakos 1994: 54). Naopak Letherby doslova tvrdí: „*Feministický výzkum vychází z kritiky vědy, která vytvářela závěry především na základě zkušenosti mužů, je tedy primárně postaven jako odpor vůči vědě konstruované muži.*“ (Letherby in Dlouhá

¹² Na základě pročtené literatury, kterou uvádím v kapitole „Prameny a Literatura“.

¹³ Články či knihy, zabývající se touto problematikou, nedostatečně propojují vliv genderu, ženské migrace a domácích prací.

2014: 11-12). Dokonce se objevují i názory, že vyloženě feministická metodologie neexistuje (Reinharz a Davidman 1992). Hesse-Biber se však pouze domnívá, že neexistuje ucelená metodologie (Hesse-Biber 2012:4). Z těchto důvodů jsou nejběžnějšími používanými feministickými metodami, metody kvalitativní (Sarantakos 1994).

Případová studie, kterou ve své práci uplatňuji, je podle Petra Druláka (2008) „*Detailní analýzou případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu. Jejím cílem je poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu.*“ Musí zohledňovat celkový kontext fenoménu a zároveň poskytnout komplexní obrázek, kde má být zahrnuto co nejvíce proměnných (Drulák 2008: 33). Samotná případová studie nebyla považována za účinný nástroj ke zkoumání a byla doslova charakterizována jako: „... *neschopná poskytnout jasné nástroje k verifikaci výsledků výzkumu*“ (Drulák 2008: 30). Ke zlepšení docházelo až v šedesátých letech 20. století, kdy se případová studie stávala více reprezentativní s precizními postupy práce a dokonce mohla dostát požadavkům vědeckosti (Drulák 2008).

Má případová studie je zaměřená na ČR. Na základě uvedeného teoretického rámce se snažím propojit názory uvedených autorů a své vlastní názory na tuto problematiku v ČR. Jako podklady mi slouží literatura a prameny, grafy a tabulky. Avšak nutno podotknout, že jsem nenašla žádné podklady, které by se věnovaly této problematice komplexně. V praktické části se snažím, co nejvíce obsáhnout celý fenomén ženské migrace od popisu migrace v ČR, přes polemiku nad otázkou zpoplatnění ženské práce v domácnosti, až po zdůvodnění proč si české ženy najímají právě migrantky jako levnou pracovní sílu do svých domácností. Na základě těchto skutečností jsem si zvolila tezi své práce. Na potvrzení či vyvrácení teze mi napomáhají výzkumné otázky. Propojení těchto skutečností a jejich důsledky se snažím reflektovat v závěru.

Dále je důležité uvést, proč zrovna ženy jsou ty, jež zastávají práci v domácnosti. Proto využívám, mimo jiné, teorii genderu, ze které vyplývá, že ženy tuto práci přebírají na základě své genderové role a genderových stereotypů. Pro hlubší pochopení uvádím, jaké měla žena postavení ve společnosti jako pomocnice v domácnosti dříve a jaké má dnes. Tento proces popisují od 19. století, kdy se služebné začaly objevovat jako nezbytné součásti domácností až do současnosti, kdy tuto práci přebírají velice často migrantky. Jelikož jsou migrantky většinou velmi špatně ohodnoceny a jejich práce, jakož i samotná ženská práce v domácnosti, považována za podřadnou, je třeba vyhledat kořeny této skutečnosti. Poté se věnuji samotné migraci v ČR a uvádím o ní obecná fakta, získaná především prostřednictvím ČSÚ. Dále rozebírám právní legislativu vztahující se na migrantky a migranty v ČR. Na závěr dodávám, jaké důvody mají české ženy k tomu, aby si na práci v domácnosti najímaly ženy - migrantky.

1.1 Feministické teorie

Feminismus jako takový je velmi obsáhlý a tudíž nejednoznačný a těžko definovatelný. Nejběžnější definice by se dala shrnout takto: *„Feminismus je společenské hnutí a ideologie spojená s bojem za ženská práva, rovnoprávnost mezi pohlavími a emancipaci žen“* (Adamová et al. 2000: 35). Feminismus rozhodně nelze chápat jako strategický a programově jednotný. Někteří autoři proto nepoužívají termín „feminismus“ v jednotném čísle, ale spíše hovoří o tzv. „souboru feminismů, různě stratifikovaných a chápaných filozofických směrů, světových názorů a ideologií“ (Šiklová 1999). Je třeba zmínit, že aktivní nejsou ve feminismu jen ženy, ale do různých feministických spolků se zapojují i muži (Valdrová et al. 2004: 185). Okruh témat, kterými se feministické teorie zabývají, je velmi rozsáhlý. Mezi témata můžeme zařadit například: rodina, třída a práce, globalizace, lidská práva, rasa a rasismus, obchod s bílým masem a v neposlední řadě i násilí a sexualita (Haslanger 2012).

Marxistický a socialistický feminismus nejsou zcela totožné proudy, ale mnohé je spojuje. Především, že útlak žen je produktem politické, ekonomické a sociální struktury (Tong 2009: 105). Příčina nerovného postavení žen, tkví podle marxistických a socialistických feministek v jejich ekonomické závislosti na mužích. Vinu na tom nese společenské zřízení, které udržuje nerovné postavení žen ve společnosti. Marxistický feminismus považuje boj proti patriarchátu za součást třídního boje, kdežto socialistický feminismus tvrdí, že patriarchát a kapitalismus jsou vzájemně propojeny a požaduje světovou revoluci. Rozdíl mezi marxistickým a socialistickým feminismem je tedy v tom, že marxistický feminismus považuje za zdroj útlaku třídu, kdežto socialistický genderovou příslušnost (Tong 2009).

Karl Marx (1954) vychází z teze třídní společnosti, kde proti sobě stojí utlačovatel a utlačovaný. V moderní buržoazní společnosti je tento rozpor založen na vlastnictví výrobních prostředků. Společnost lze tedy dělit na ty, kteří je vlastní (buržoazie) a ty, jež je nevlastní a musí tedy prodávat svoji výrobní sílu (proletariát). Zájmy tříd jsou v protikladu a jediným řešením je třídní konflikt, tedy revoluce, která povede k beztřídní společnosti. Jenže ženy nejsou třídou¹⁴ v marxistickém slova smyslu a to ani za předpokladu, že jsou mezi muži a ženami značné rozdíly, které by k takovým úvahám mohly vést. Pravdou však zůstává, že z historického kontextu najdeme jistou podobnost – utlačované ženy ze strany mužského patriarchátu. Žena nemohla činit rozhodnutí bez předchozího souhlasu muže. V rámci rozdílů mezi mužem a ženou můžeme mluvit o rozdílech biologických, ne však sociálních. Sociální rozdíly¹⁵ jsou dány samotnou společností a jejím vývojem a historickými událostmi. Postupným společenským vývojem se tak stalo, že podřízenost žen

¹⁴ Vztah mezi muži a ženami prochází skrze třídní rozdělení, avšak bezprostřední potřeby a možnosti žen jsou nepochybně do velké míry podmíněny třídě (Marcus 1964).

¹⁵ Například žena je za stejnou práci v zaměstnání ohodnocena méně než muž.

mužům se stala jejich druhou přirozeností, která se mění jen velmi pozvolna. Ženy tedy mohou být diskriminovány i v socialismu, potažmo kapitalismu (Marcuse 1974) a to proto, že kapitalismus začal veškeré lidské konání měřit hodnotou tržní a tím zbavil práci v domácnosti jejího významu (Jechová 2012: 52).

Na základě výše uvedených faktů, je přirozené, že se ženy začaly bouřit proti těmto represím. Řešením je změna náhledu na celý systém genderu, ne jenom na jeho jednotlivé oblasti.¹⁶ V marxistickém feminismu je důležitá teze, že společnost určuje výroba a výrobní vztahy a otázka odcizení. Ženy se snaží především změnit své postavení ve výrobním procesu (Marcus 1974). Mají mnohem větší práva a svobody, než tomu bylo např. v 19. století.¹⁷ Nesmím vynechat pojem *odcizení*. V marxismu je tento pojem chápán jako odcizení od produktů své práce. Ann Foreham tvrdí, že pokud je ženino „místo“ v domácnosti, má svoji úlohu mnohem těžší než muži ve výrobním procesu, neboť jak se může žena zbavit svého odcizení, pokud pracuje v domácnosti? Marxisté se obecně příliš nezajímali o postavení ženy, avšak Friedrich Engels se celkem detailně zabýval historickým vývojem rodiny a postavením ženy. Dokonce podmaňoval emancipaci ženy přechodem od neproduktivní práce v domácnosti k zapojení do produktivních společenských činností (Jechová 2012: 52). Dříve, v primitivních společenstvích,¹⁸ měly ženy vážené postavení, neboť se staraly o převážnou část obživy. Postupně ovládal zemědělská políčka muž a žena ustoupila do pozadí. Stala se tzv. *proletariátem v domácnosti*. Toto rozdělení souvisí s institucí soukromého vlastnictví, jehož držitelem je muž a tak vlastní i ženu.¹⁹ Tato závislost vznikla ekonomickou

¹⁶ Projevy genderu v rodině, na pracovišti v partnerských vztazích atd.

¹⁷ Ne však ve všech částech dnešního moderního světa, např. ženy v muslimském světě, které jsou muži podřízeny.

¹⁸ Archaická společnost, jako nejstarší typ lidské společnosti, kde byli obyvatelé rozděleny na lovce a sběrače a ženy se staraly o potravu a oheň. Mezi lidmi neexistovaly žádné užší vazby. Toto období lze nazvat tzv. matriarchátem.

¹⁹ Žena je někdy přirovnávána ke statku, který je v užívání muže (Zvěřina 2010).

závislostí ženy na muži. Friedrich Engels (1884) tvrdí, že pokud by se žena stala ekonomicky nezávislou, přestala by být závislá a odkázána na svého manžela (Ezzeddine 2011).

Za těchto okolností se tedy nabízí, aby ženská práce v domácnosti byla placená. Toto tvrzení je i součástí samotného socialistického a marxistického feminismu. Obecně jsou ženy na trhu práce placeny méně než muži. Právě proto jsou ženy ty, jež zůstávají doma v případě potřeby péče o nemocného člena rodiny či o dítě. Toto tvrzení nás může vést ke skutečnosti, zda nejprve platila teze, že žena má nižší mzdu a tak zůstává doma či žena je přirozenější pečovatelkou než muž a proto se stará o rodinné příslušníky a tím pádem má i nižší plat. H. Marcuse (1974) tvrdí, že: *„Kořeny tohoto problému můžeme vysledovat v historii, jež prošla procesy trvajících tisíce let, během kterých obrana etablované společnosti a její hierarchie původně závisela na fyzické síle, což snižovalo význam role ženy, která byla periodicky zaměstnávána péčí o děti.“* Tímto způsobem kdysi vznikla mužská nadvláda a posléze se rozšířila z původní vojenské oblasti i na další sociální a politické instituce. Na ženu začalo být nahlíženo jako na někoho podřadného, slabého a většinou jako na oporu či doplněk muže (Marcuse 1974). V tomto duchu se pak nesl celý vývoj rozdělení genderových rolí muže a ženy (Jechová 2012).

1.2 Gender a genderové role

Je nutné objasnit si pojem *gender*. Ve feministických teoriích je gender považován za soubor identit, chování a moci ve vztazích, který je kulturně a společensky konstruován (Ezzeddine 2011: 113). Gender je také společenská kategorie založená na biologickém pohlaví jedince, od níž se odvíjí očekávání charakteristik připisovaných danému pohlaví. Curran (2003) uvádí: *„Předpoklady vztahující se ke genderu lidé obecně vnímají za platné či správné a na nich zakládají svůj rozdílný přístup k osobám mužského a ženského pohlaví“* (Renzetti, Curran 2003: 20). Dá se tedy říci, že tento pojem

je něco stálého a neměnného. Nutno podotknout, že tento pojem byl vytvořen a definován společností a my sami jsme si tak určili, jaké typy chování přisoudíme muži a jaké ženě. Hovoříme o tzv. *sociálním konstrukt*. Sociální konstrukt se vyvíjel vzhledem k historickým událostem a dané kultuře, ale především je formován naší sociální zkušeností. Pokud je tedy načase, aby se genderové role změnily, jsme to opět my, kdo to může změnit. Rozdělení genderu je nám vštěpováno již od útlého dětství. Není to jen chování mužů a žen, ale celé spektrum charakteristik od odívání přes vlastnosti až po typická zaměstnání pro jednotlivá pohlaví. Vzniká nám tedy pojem „typicky ženské“ a „typicky mužské“. Již zde můžeme vidět prapočátky rozdělení mužské (veřejné) sféry a ženské (soukromé) sféry (Sociologický web 1982 srov. Ezzeddine 2011).

Samotná transformace genderu nemůže být nastartována jen změnou v jedné oblasti (např. v rodině) ale ve všech aspektech, kterých se gender dotýká. Nutnou podmínkou je obroda v přístupu mužů k ženám a jejich právům. V dnešní kapitalistické společnosti nám jde především o hodnoty jako zisk, soutěživost a produktivitu (Marcuse 1974). *Z esencialistického*²⁰ hlediska, který je odlišný od teorie sociálního konstrukt, lze výčet těchto hodnot přisoudit mužům. Ženy naopak mají spíše sklony k empatii, citlivosti, něžnosti, toleranci a dalším „jemnějším“ hodnotám, které se do kapitalismu zkrátka nehodí (Marcuse 1974). Změny přinesla až průmyslová společnost – rozvoj továren s sebou nesl větší dřinu a namáhavou práci, která se mnohem lépe hodila pro muže. Jelikož muži byli z práce značně vyčerpaní, potřebovali

²⁰ Esencialismus je teorie sociálních věd, která tvrdí, že všechny sociální jevy v sobě obsahují přirozené jádro, které je dané. Podle této teorie existuje určitá objektivní podstata mužství a ženství, přičemž podstatu ženství sdílejí všechny ženy a podstata mužství je vlastní všem mužům. Vyhrocenou formou esencialismu je biologický determinismus. Jeho zastánci a zastánkyně jsou přesvědčeni, že náš život je determinován, tedy nezměnitelně naprogramován naší biologickou podstatou. Ta je podle této teorie výsledkem evoluce a je vysoce funkční pro reprodukci rodu. Dostupné na: <http://gender.webnode.cz/products/esencialismus-resp-esencialisticka-teorie/>.

doma najít odpovídající zázemí, které jim měly připravit jejich manželky. Žena se tak najednou dostala do role, kdy měla připravit vhodné zázemí pro svého pracujícího manžela. Tento tržní systém si vyžadoval péči o své dělníky, aby mohl maximalizovat zisky. Ženě tak byla její role pečovatelky o „domácí krb“ spíše přidělena, než že by si ji sama dobrovolně zvolila (Hondagneu Sotelo 2001).

S pojmem gender úzce souvisí i genderové ideologie. Genderová ideologie je způsob, kterým osoba sama sebe definuje s ohledem na manželské a rodinné role (Kroska 2004). Obecně rozlišujeme 3 typy genderových rolí: Za prvé: tradiční – lpí na tradičním uspořádání genderových rolí: muži náleží práce ve veřejné sféře, je chlebodárcem a hlavou rodiny, žena má primárně na starosti péči a výchovu dětí a vedení domácnosti, sekundárně může přispívat do rodinného rozpočtu i placeným zaměstnáním. Je silně spojená s kultem mateřství, který oslavuje mateřskou lásku a nekriticky přijímá existenci mateřského instinktu. Za druhé: přechodná (tranzitní) – genderové role jsou v tomto uspořádání do jisté míry zastupitelné, přesto je důraz kladen na tradiční uspořádání genderových rolí: muž je spojován s orientací na kariéru a vzdělání, žena se identifikuje jak s prací v domácnosti, tak se svým zaměstnáním (nikdy však kariérou). A za třetí: rovnostářské (egalitářské) – genderové role a činnosti jim přináležející jsou zcela zastupitelné (Ducháčková 2005). To znamená, že muž i žena jsou si rovni ve veřejné i soukromé sféře a vykonávají zhruba stejné množství domácí práce. „Některé páry jsou orientovány primárně na práci, oba hrají ‚roli otce‘, jiné jsou více orientovány na rodinu, hrají ‚roli matky‘.“ (Hochschild 1989: 209).

Z popsaných skutečností by se mohlo zdát, že žena svoji roli (pečovatelky, matky) odmítá a touží po nápravě. Je to sice pravda, ale ne v úplném slova smyslu. Ženy touží především po tom, aby jejich práce v domácnosti byla chápána stejně důležitě jako běžná práce mužů za mzdu. Jde o

jakési vyrovnání obou pohlaví. Otázkou, zda by měla být ženská práce v domácnostech placena, se zabýváme později. Prvotní impuls je uznání ženského úsilí na domácí, tedy neviditelné, půdě. Juliet Mitchell (1971) tvrdí, že tak jako je cílem marxistického feminismu zničení tříd společnosti, tak zrovna tak by měla proběhnout feministická revoluce, jejímž výsledkem bude zničení genderového systému (Mitchell 1971 srov. Tronto 2012).

1.3 Gender jako součást migračního procesu

V letech 1980 až 1990 zasáhl do migračních studií silný vliv feministických teorií (Ezzeddine 2011: 115). Ve 21. století ženy čím dál častěji migrují a to především za prací (Macáková 2013: 849). Neznamená to však, že do té doby by ženská migrace neexistovala, ale spíše byla vázána na muže. Muž byl hlavní silou, která určovala, kdy a kam se migrace uskuteční a žena jej jen následovala (Kofman 2000: 230). Takzvaná ženská migrace se začala psát až od 70. let 20. století, kdy se pojem gender postupně objevoval v rejstříku migračních studií (Souralová 2010: 41). Gender můžeme v migraci chápat dvojím způsobem. Za prvé souvisí s patriarchátem, hierarchií moci, dominancí a kontrolou mužů při ovládnutí žen. Druhý způsob souvisí se vzájemnými vztahy mezi ženami a muži, se změnou vztahů k jejich rodinným příslušníkům, včetně partnerů/partnerek v procesu migrace (Macáková 2013).

Kromě nerovností způsobených genderovými rozdíly musím reflektovat další znevýhodňující faktory, se kterými se migrující ženy setkávají: rasa, etnická identita, věk, příslušnost k sociální třídě a v neposlední řadě i profese, zejména u pomocnic v domácnosti (Ezzeddine 2011). Ženy měly a mají k migraci své důvody, jakými jsou například: nízké mzdy, nevhodné sociální zázemí, násilí, nešťastná manželství, popř. nemožnost se rozvést atd. (Kofman 2000: 21). Od 90. let až do současnosti můžeme dokonce tvrdit, že ženy

migrují více než muži a to především právě za prací hospodyně či vychovatelky²¹ (Macáková 2013: 23).

Při posuzování migrace žen za prací nesmíme vynechat morální a etický aspekt. Opustit vlastní rodinu a vydat se na milost a nemilost cizí zemi, jejíž jazyk ženy většinou neovládají, chce velkou kuráž a odvalu (Kofman 2000: 234). Ženy jsou v nové zemi vystaveny obrovskému tlaku. Nové prostředí, jiný jazyk, jiná kultura a přitom nikdo, kdo by jim mohl v jejich těžké životní situaci pomoci. Vlastní sžití se s rodinou není snadné a záleží jak dalece „nová rodina“ ženě-migrantce pomůže se začleněním jak do rodiny, tak do společnosti. Navyknout si na režim v rodině, navázat kontakt s dětmi i rodiči a zvyknout si na nové povinnosti, není vůbec snadné a zabere to několik týdnů až měsíců (Kofman 2000).

²¹ V některých případech bohužel dochází k tomu, že se ženy stávají sexuálními otrokyněmi, samozřejmě nelegálně. Další možností práce, která je migrantkám nabízena, kromě zmíněných možností, je například práce v oděvním průmyslu, která je pochopitelně velmi náročná a špatně ohodnocená až podhodnocená – toto tvrzení se však netýká migrantek v ČR (Hendlová 2007).

2. Placená práce v domácnosti či nikoliv? ²²

Název této kapitoly explicitně nesouvisí s názvem mé práce, přesto považuji za důležité se touto otázkou zabývat. Za prvé je to téma, kterým se zabývají teorie, ze kterých ve své práci vycházím, a za druhé je to jedna z hlavních příčin skutečnosti,²³ že je práce migrantek pracujících v českých domácnostech, ve většině případů, tak málo ohodnocená a považována za druhořadou.

Polemika nad tím, zda by práce v domácnosti měla být placená či nikoliv, není vůbec snadná a najdeme mnoho důvodů pro i proti. Faktem však zůstává, že ženy, popř. muži v domácnosti na „plný úvazek“ žádnou mzdu ani jinou „odměnu“ od státu nedostávají. Z marxistického a socialistického feminismu vyplývá, že práce ačkoliv vykonávaná v domácnosti, je taky práce a teoreticky, by za ní měla být mzda vyplácena (Maříková 1997).

Existuje mnoho definic „domácí práce“ a zároveň existuje i mnoho různých činností, které jsou s tímto pojmem spojené. Z toho důvodu považuji za nezbytné uvést konkrétní definici, ze které vycházím. V předchozí kapitole jsem uvedla definici domácnosti od M. Wortelboera, avšak pro kontext této kapitoly je vhodnější použít definici od autorky B. N. Shelton (1996) jež zní následovně: „*Domácí práce je chápána jako neplacená práce vykonávaná v domácnosti, která produkuje služby pro potřeby jejích členů a k zajištění provozu domácnosti*“ (Shelton 1996).

²² Myšleno práce ve vlastní domácnosti.

²³ Vyplývá z provedených šetření.

2.1 Historie domácí práce v 19. a 20. století

Ženy to už od pradávna neměly v naší společnosti jednoduché. Sociální reformátoři novověku viděli předpoklady emancipace žen nejen ve vzdělání a uznání občanských práv, ale také v osvobození od otupující služby v domácnosti. Jechová (2012) ve své práci uvádí, že: „... je třeba ženy osvobodit od „domáciho otroctví“. Ženy o sobě nikdy nemohly rozhodovat samy. Byly odkázány na své otce, popřípadě bratry atd. Právě tito muži měli ve svých rukou jejich osudy. Určovali například, kdy a koho si vezmou. S kým se mohou a nemohou stýkat. Zda budou studovat či nikoliv a zasahovali i do dalších oblastí života mladé ženy. Některé ženy si uvědomovaly svoji nesvobodu a závislost na mužích a jiné to braly jako sociální konstrukt doby. Z počátku bylo nepředstavitelné bouřit se proti zažitým pořádkům, ale jak šel čas, doba se měnila a ženy už dále nechtěly setrvávat v područí svých otců, bratrů či manželů. Začaly se bouřit a dožadovat svých práv (Janebová 2006).

České ženy se začaly emancipovat již na konci 19. století (Bahenská 2005: 7). Ženská otázka se v této době doslova „otřásala v základech“. Starat se o děti a o domácnost už nestačilo. Ženy se chtěly realizovat více ve společenské úrovni. Začaly se sdružovat do různých spolků, kde společně konverzovaly a debatovaly nad společenskými otázkami té doby (Bahenská 2005: 53). Ve spolcích se sdružovaly především bohaté ženy s vyšším společenským postavením. Právě tyto dámy si mohly dovolit služebnou či hospodyně. Žena v roli služebné byla typickou součástí společnosti od 19. století. Dobová společnost by se bez ní a bez její práce jen stěží obešla (Machková 2010: 73). Ženy z nižších vrstev naopak pro tyto ženy pracovaly a neměly čas polemizovat nad otázkami, které by se mohly týkat ať už právě ženské otázky či dokonce společenských jevů. Co se týče politiky, ženy zatím v této oblasti neměly své zájmy a ambice. Převážně v 19. století byla oblast politiky stále doménou mužů (Bahenská 2005: 24). Avšak s postupnými

výdobytky, kterých ženy dosáhly, například, že na ně nebylo nazíráno jako na bytosti určené k rození dětí a starání se o svého manžela a domácnost, se jejich oblast zájmu přesunula i na politiku (Bahenská 2005 srov. Machková 2010).

Když mluvím o domácnosti a práci v ní, musím definovat, co to domácnost vůbec je. Jako nejlépe vhodná charakteristika domácnosti a práce v ní je pro mou práci ta od Moniquea Wortelboera:

„Domácnost je něco, co by vlastně mělo fungovat samo, něco, co je třeba udělat vedle všeho ostatního, nejlépe rychle a jaksi mimochodem. Práce v domácnosti je brána jako práce beze smyslu, protože k ničemu nevede, je to nekonečné čištění, uklízení, udržování, třídění, připravování. Práce v domácnosti si všimneme jen tehdy, když něco není uděláno, protože pak to má své negativní následky. Je to tedy nutná práce, která se musí udělat, a je tu vlastně pro někoho, kdo nemá nic lepšího na práci. Práce nikdy není hotová, proto ji děláme co nejúsporněji, aby se tato zátěž stala co nejvíce podružnou“ (Wortelboer 2006: 27).

V průběhu 19. a 20. století byla práce hospodyně či služebné, celkem privilegovaným a uznávaným zaměstnáním a nyní ve století 21. tomu tak není (Kašpárková 2003). Zásadní vliv na to má celospolečenský vývoj související i s vývojem genderu, genderových rolí a sociálního konstruktů. V minulých stoletích byla práce tvrdá dřina, a proto pracovat v něčí domácnosti bylo vítanou úlevou od každodenní těžké rutiny. Dívky často služby střídaly a zdokonalovaly se tak ve svých zkušenostech. Dámy z vyšší společnosti si vzájemně předávaly tyto služebné a byly pro ně cenným „zbožím“ neboť už prošly nějakou kvalifikací a měly potřebné zkušenosti a znalosti. Placená hospodyně dokonce patřila v časech první republiky do širšího rodinného okruhu dobře situovaných rodin (Jechová 2012: 53). Postupem času přestalo být zvykem mít v domácnosti služebnou či hospodyně, neboť se společnost

začala obracet na model domácnosti, ve kterém platila tradiční genderová rozdělení rolí, jak je známe dnes. Až dnešní zrychlená a uspěchaná moderní doba klade na ženy velké nároky, a proto jim mnohdy nezbývá, než si hledat pomocníci do domácnosti (Křížková 2006).

2.2 Rozdělení činností práce v domácnosti

Práci v domácnosti²⁴ můžeme vymezit nejen jako souhrn všech nutných činností k zajišťování chodu domácnosti, ale také jako definování těchto činností jako potřebných, vytváření standardů, podle kterých se budou vykonávat a kontrolování, zda byly provedeny přijatelným způsobem (Renzetti et al. 2003). Podle autorky J. L. Horny (1992) existují dva základní druhy činností v domácnosti:

„Za prvé, management nebo správa domácnosti, což znamená odpovědnost za domácnost a její fungování, rozdělování úkolů, které je potřeba vykonat, nebo vysvětlování, jakým konkrétním způsobem lze co a kde udělat či obstarat. Tato „mentální“ práce je většinou zajišťována ženami. Ostatní pak s pracemi v domácnosti „pomáhají“ a provádějí svěřené úkoly, nicméně nepřebírají hlavní zodpovědnost za jejich celkovou koordinaci. Druhým typem činnosti je to, co si pod pojmem domácí práce většina z nás představí, tedy rutinní, nejčastěji vykonávané domácí práce, práce, jako je vaření, úklid, praní a vše, co je nutné k běžnému provozu domácnosti.“ (Horna 1992).

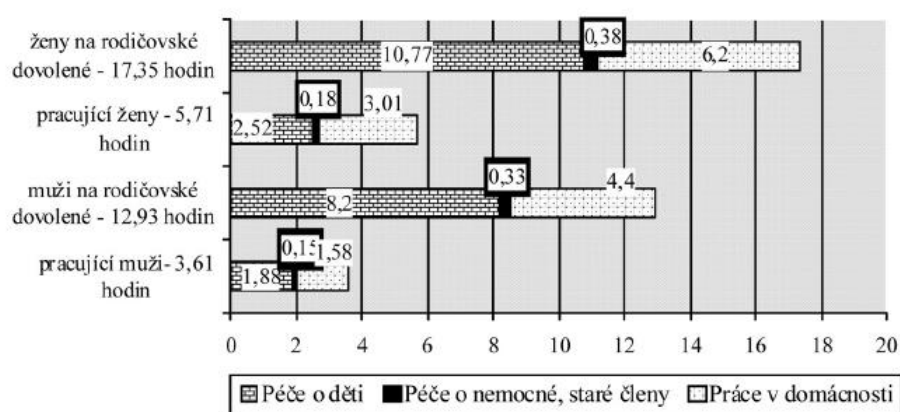
Podívejme se, jak práce v domácnosti vypadá. Není velkým překvapením, že většina domácích prací spočívá na ženách, ačkoliv můžeme zaznamenat jisté změny, které s sebou nesou větší účast mužů na práci v domácnosti, než tomu bylo dříve. Tradiční rozdělení genderových rolí je – muž

²⁴ V širším pojetí můžeme zahrnout škálu reprodukčních činností od péče o děti přes přípravu jídel, nakupování, praní, ... až po organizaci rodinného rozpočtu, plánování a koordinace domácích činností a v širším smyslu je to emocionální podpora ostatních členů (Chaloupková 2005: 58).

jako živitel domácnosti a žena jako pečovatelka o domácí krb (Chaloupková 2005: 61). To s sebou nese i dominanci jednotlivých pohlaví v daných sférách života společnosti i rodiny. Mužům je vyhrazena sféra veřejná, charakteristická placenou prací, zatímco ženám je jako jejich přirozené působiště určeno soukromí a sféra rodiny a domova, ve které převládá práce neplacená (Havelková 1996). Toto rozdělení není však zcela striktní a neměnné. Muži se stále více otevírají i sféře soukromé a berou na sebe některé tradičně ženské úkoly, například při starosti o domácnost nebo v péči o děti (Brines 1994). Kdežto situace žen je značně odlišná. Během 20. století se jim otevřel pracovní trh a ony tak vstoupily i do veřejné oblasti, která jim byla do té doby téměř zapovězena. Důležitým faktem ale zůstává, že se téměř vůbec nesnížila jejich zodpovědnost v privátní sféře a příjmy žen se naopak staly nepostradatelnými pro finanční zabezpečení rodiny. V české společnosti se tak stala běžným modelem dvoupříjmová rodina (Hašková 2003). Z toho jasně vyplývá, že ženy jsou zapojeny do obou sfér života, soukromé i veřejné. To na ně klade mnohem vyšší nároky než na muže. Nejenže ženy chodí do práce většinou na shodnou dobu jako muži, ale ještě po příchodu domů musí plnit veškeré úkony v domácnosti a postarat se o děti. A. Hochschild hovoří o tzv. druhé směně (Hoschild 1989). Znamená to, že nejenže ženy si odpracují svou placenou práci v zaměstnání, ale po příchodu domů je čeká druhá, neméně důležitá, ale neplacená práce. Naopak někteří muži po příchodu domů nemusejí vykonávat žádné další práce a můžeme proto hovořit o volném čase, který mohou využít ke svým zálibám či odpočinku. Změnu zaběhnutých stereotypů v domácnosti ve většině případů změny narození prvního dítěte. Pokud do té doby muž občas v domácnosti pomáhal, přesunuje se teď jeho pozornost výhradně na jeho maskulinní roli a to: živitel rodiny. Žena se naopak ještě více soustředí na svoji roli matky a pečovatelky. Bohužel nerovnováha obou rolí přetrvává i v případě, že děti už odrostou a žena se vrátí do zaměstnání (Coltrane 1996).

Následující data jsou nasbírána pro sociologický výzkum: *Rodiče 2005*,²⁵ dotazníkovou metodou. V průměru stráví ženy neplacenou prací dva krát více než muži.²⁶ Tento značný rozdíl je tvořený především faktem, že většina žen v rodině s dětmi je na mateřské dovolené. Kdežto podíl mužů na mateřské dovolené je zanedbatelný.

Graf č. 1: Kolik hodin denně věnují ženy a muži domácím pracím, péči o děti a o další členy rodiny.

N pracující muži = 566, N muži na rodičovské dovolené = 10

N pracující ženy = 532, N ženy na rodičovské dovolené = 298

Zdroj: Rodiče 2005.

Z grafu je patrné, že ženy stráví podstatně více času starostí o rodinu a domácnost než muži. Výzkum ukázal, že ve třech čtvrtinách rodin jsou matky ty, které tráví nejvíce času s dětmi. Oproti tomu otcové jsou hlavními pečovateli o děti pouze v 11% rodin.

²⁵ Sociologický výzkumu rodičovských strategií kombinace práce a rodiny v životě byl proveden v roce 2005 v rámci projektu „Kombinace pracovního a rodinného života v perspektivě genderových vztahů, sociální a zaměstnavatelské politiky ČR“ (podpořen grantem č. 403/05/2474 Grantové agentury ČR na období 2005-2007). Dostupné na: <http://www.soc.cas.cz/publikace/rozdeleni-domacich-praci-pece-o-deti-v-rodine>.

²⁶ Ženy věnují péči o domácnost 9,11 hodin, zatímco muži jen 3,89 hodin (Sociologický výzkum Rodiče 2005).

Následující tabulka ukazuje, že zhruba 14% mužů se domácím pracím nevěnuje vůbec a 60% z nich tráví touto činností průměrně hodinu až dvě denně. Více než 50% žen věnuje domácím pracím tři až pět hodin denně, zatímco u mužů je to v průměru jen jedna hodina denně (Bierzová 2006b: 81). Velice zajímavou na výzkumu považují tzv. metodu křížových otázek, které se snaží zjistit, jak dlouho tráví práci v domácnosti respondenti a respondentky, ale také jejich partnerky a partneři.²⁷ Z tohoto srovnání vyplývá, že respondenti a respondentky uvádějí o sobě samých údaje vyšší, než jak je odhadují jejich partnerky a partneři. Tento rozdíl je patrnější u mužů, kteří se nadhodnocují. Naopak ženy většinou stráví úkony v domácnosti tolik času, kolik odpovídá skutečnosti. Nemají potřebu se přeceňovat (Bierzová 2006b).

Tabulka č. 1: Kolik hodin denně muži a ženy věnují domácím pracím.

	Muži	Ženy	Celkem
nevěnuje vůbec	14,1 %	0,5 %	6,2 %
1 až 2 hodin	60,4 %	26,9 %	40,9 %
3 až 5 hodin	17,8 %	52,1 %	37,8 %
6 až 10 hodin	3,2 %	15,8 %	10,5 %
11 až 15 hodin	–	1,4 %	0,8 %
více než 16 hodin	0,1 %	1,0 %	0,7 %
netýká se (nemá partnera)	0,4 %	0,6 %	0,5 %
neví	4,0 %	1,7 %	2,7 %
Celkem	831	1161	1992

Zdroj: Rodiče 2005.

Mohlo by se zdát, že když ženy stráví tak mnoho času domácími pracemi, budou méně výkonné v práci. To však provedený výzkum nepotvrdil. Již od okamžiku, kdy byla ženám otevřená veřejná sféra života a mohly se tak zapojit do pracovního prostředí, paradoxně jim to zkomplikovalo život. Nová pracoviště se totiž téměř vůbec nepřizpůsobila změněnému ženskému životu. Ženy tak prošly velkou změnou ve společnosti, ale v domácích podmínkách se skoro nic nezměnilo. Otázkou zůstává, proč tomu tak je. Ženy toho zvládají

²⁷ Viz příloha 4.

čím dál tím víc, ale muži se nezapojují do domácnosti přímou úměrou. Na vině je samozřejmě tradiční zakořenění genderových rolí. V dnešní společnosti, kde se všechno rychle vyvíjí směrem kupředu, tato sféra zůstává stále pozadu a téměř nezměněná (Maříková 1997). Jednou z možností, proč tomu tak je, by mohlo být vysvětlení, že každý se v domácnosti soustředí na činnosti, ve kterých je přirozeně efektivní, aby tak maximalizoval užitek celé rodiny (Bierzová 2006a: 19).

Becker (1985) vychází z předpokladu, že ženy jsou biologicky předurčeny k mateřství a péči o děti,²⁸ a tudíž mohou dosahovat větší efektivity právě v této oblasti. Zatímco muži se lépe uplatní na pracovním trhu. Tato teorie se nazývá neoklasický racionální model lidského chování (Coltrane 1996). Dalším teoretickým přístupem je teorie relativních zdrojů, která tvrdí, že každý z partnerů se snaží minimalizovat svůj podíl na méněcenné práci v domácnosti. V partnerském vztahu má převahu ten, kdo má vyšší vzdělání, výdělků nebo pracovní prestiž a tím pádem vykonává méně nízko hodnocených domácích prací (Blood, Wolte in Bierzová 2006a: 20). Z této teorie pak přirozeně vyplývá vyšší účast žen na domácích pracích, neboť ženy mají obecně nižší příjmy než muži. Zvláštním případem je případ, kdy žena vydělává více než muž a přesto se na domácích pracích podílí stejnou měrou. Za touto zvláštností stojí vysvětlení v podobě mužské identity, která by byla podkopána, kdyby se uchýlili k vykonávání domácích prací, které přisuzují ženám (Hochschild 1989).

Další teorií, kterou Becker (1981) zmiňuje je teorie založená na rozdílech v časových závazcích mužů a žen. Rozdíly v „množství času“, kterým partneři disponují, se pak odvíjí na tom, kolik času mohou věnovat práci v domácnosti. Další teorie se mnohem výrazněji odprošťují od modelů racionální volby. Jedním z takových přístupů je například teorie genderové

²⁸ Jedná se o esencialistické tvrzení.

ideologie (Condran et al. 1982). Ta se opírá o rozdělení rolí v domácnosti jako výsledek postojů, které vůči genderovým rolím v rodině partneři zaujímají. Bierzová (2006a) tvrdí, že tyto názory jsou jak tradiční, tak egalitaristické²⁹ a jsou závislé na socioekonomickém stavu jedince i na jeho osobních názorech. Platí úměra, že čím víc je muž egalitaristický, tím více v domácnosti pomáhá (Becker 1981).

Dalším přístupem je tzv. socializační či genderový přístup. Tento přístup reaguje na sociální distribuci rolí ve společnosti, kde role ženy je asociována se zodpovědností za domácí práce a muži jsou naopak spojováni s placeným zaměstnáním (Chaloupková 2005: 61 srov. Bierzová 2006a: 21). Můj názor je však v tomto ohledu poněkud odlišný od zmíněných teorií. V dnešní moderní společnosti si každý muž i žena mohou svobodně rozhodnout o své roli, kterou chtějí v domácnosti zaujímat. V potaz však musíme brát rozdělení rolí v jejich rodině, když byli ještě dětmi. Mnozí z nich pak tyto rodinná schémata přebírají, a buď v nich pokračují, nebo se záměrně snaží o opak. S dalším vývojem společnosti bude nejspíš trendem větší a větší rovnost mezi oběma pohlavími jak v právech, tak v činnostech, které vykonávají ať už v soukromé či domácí sféře (Chaloupková 2005).

Následující část provedeného výzkumu³⁰ se zaměřila na konkrétní rozdělení domácích prací jako je vaření, umývání nádobí, praní, drobné opravy, žehlení, běžný i větší úklid a nakupování. Většinu těchto aktivit vykonává žena. Jedinou výjimku tvoří „drobné opravy“, které mají na starost ve dvou třetinách případů, muži. Odlišná situace nastává u nakupování, do kterého se zapojují i muži nebo tuto činnost provádějí partneři společně (Bierzová 2006b: 84). Z veškerého popsaného kontextu se potvrdilo, že v české společnosti stále fungují zažitá schémata a tradiční vzorce rozdělení

²⁹ Rovnostářské.

³⁰ Viz přílohy 5 a 9.

rolí v rodině. Otec vydělává peníze a matka uklízí, vaří, pere a stará se o děti. I přesto, že ženy pracují stejně jako muži, zastávají převážnou většinu všech úkonů v domácnosti (Bierzová 2006a). Z uvedeného pak vyplývají požadavky, které většinou české ženy očekávají od migrantek, které si najmou na výkon domácích prací (Hašková 2006).

V porovnání s jinými evropskými státy se ČR řadí k těm zemím, kde má péče o domácnost na ženy relativně vysoké časové nároky. Více než 20 hodin týdně se věnují domácí práci i ženy v dalších post-socialistických zemích, v Německu, Španělsku a Irsku. Nejméně času stráví domácími pracemi ženy v Norsku³¹. Francouzsky, Dánky a Finky věnují domácí práci v průměru asi jen o hodinu víc času než Norky. Celkově vzato, ve většině evropských zemí ženy tráví domácími pracemi více času než muži (Chaloupková 2005: 66).

2.3 Placená „ano“ a placená „ne“

Domácí práce je také práce! Často používaný slogan v boji za práva mužů a žen pracujících v domácnosti (Valentová 2012: 99). Podle Valentové, by domácí pracovníci měli mít stejná práva jako jiní pracovníci. Uvést přesný výčet kritérií, na základně kterých by se dalo určit, zda má být práce v domácnosti placená či nikoliv neexistuje. Především domácí sféra nepatří do sféry veřejné a jejím zpoplatněním, by se tak zčásti stalo. Je velice těžko uchopitelné, jak by se práce v domácnosti dala kontrolovat a jaké požadavky by byly kladeny, aby žena/muž v domácnosti, mohli dostat svoji odměnu (Valentová 2012).

Žádný z autorů ani autorek, které jsem ke své práci použila, nezaujímali jednoznačný postoj k této otázce. Spíše uváděli své názory a jakási hodnocení. Uvádím proto taktéž svůj osobní pohled na věc. Souhlasím s tím, že práce

³¹ V průměru asi 12 hodin týdně.

v domácnosti je bohužel ve většině případů brána jako podřadná a ne tak důležitá jako klasické zaměstnání. Možná právě proto, že není placená. Myslím, že budu mluvit za většinu žen v domácnosti, když napíši, že by stačilo více uznání této práce a postavení ji na roveň jakémukoliv jinému zaměstnání. Jelikož mužů v domácnosti mnoho není, zaměřím se teď jen na ženy. Každý, kdo si práci v domácnosti nevyzkoušel, nemůže ji ani hodnotit. Ať už se jedná o rodinu s dětmi nebo „jen“ pečování o domácnost ve formě úklidu, praní, žehlení atd. Samozřejmě je to věc velmi individuální, neboť každá žena k této práci přistupuje jinak a každá má jiné priority a preference. Některá věnuje práci v domácnosti veškerý čas a jiná zase udělá jen to nejnnutnější, takže jejich práce není srovnatelná. Domnívám se však, že ani tento fakt není kritériem. I v jakémkoliv placeném zaměstnání najdeme pracovnice či pracovníky, kteří svoji práci odvádějí různě dobře. Někdo vloží do práce veškerý svůj potenciál a jiný si odpracuje jen stanovený čas a udělá to nejnnutnější (Valentová 2012 srov. M. Wortelboer 2006).

Hlavní věc, kterou je třeba v hodnocení této otázky, vzít v potaz je samotné domácí prostředí. Ačkoliv domácí práce je srovnatelná s jakoukoliv jinou prací, domácnost potažmo domov, s pracovním prostředím nelze srovnávat. Domov je místem soužití celé rodiny, vzájemných interakcí, emocí a lásky. Zpoplatněním této práce by se vytratilo vše podstatné, co rodina představuje (Křížková 1999). Najednou by ženy na svou práci doma začaly nahlížet jako na běžnou rutinu a úkoly, které je třeba splnit. Hodně vycházím z myšlenek M. Wortelboera, který zastává názor, že práce v domácnosti by být zpoplatněna rozhodně neměla, neboť by ztratila veškerý smysl. O členy své rodiny se ženy starají, protože chovají k ostatním členům rodiny city, které je opravňují starat se o ně. Že veškerá zodpovědnost spočívá převážně na ženách, je věc druhá. Bohužel i převážná většina ostatních členů rodiny, bere práci ženy v domácnosti za nutnou a samozřejmou, což vychází i ze stereotypních

genderových rolí, které již byly popsány. Domácí práce se tedy nesou ve sféře soukromí a tam by měly zůstat i nadále (Wortelboer 2006).

3. Případová studie ČR - Život migrantek

V této kapitole se zaměřuji na ženu (matku, manželku), která má své vlastní děti, rozhodla se migrovat sama a její rodina zůstává v místě původního bydliště. Ačkoliv Kofman (2005) uvádí, že dominantním modelem legálního vstupu do EU (tedy i do ČR) je sloučení rodiny (tzv. rodinná reunifikace). Tento model politiky je chápán jako dominantně mužská záležitost – muž přichází do hostitelské země za prací, žena jej následuje. Právo na rodinu je zakotveno v několika mezinárodních konvencích, v případě žen-migrantek to ale neplatí. Nejenom kvůli těmto faktům, je z pohledu ženy celá situace o mnoho náročnější (Kofman in Macáková 2013: 849). K migraci se zpravidla uchyluje kvůli práci. Cílovou zemi si vybírá podle možnosti uplatnění na trhu práce a někdy i vzhledem ke vzdálenosti od své rodiny. Cítí se opuštěná a sama v cizím prostředí. Opustila svůj okruh přátel a známých, které měla ve své domovině. Nemá poblíž žádného rodinného příslušníka, pokud se však nerozhodla k migraci právě za rodinnými příslušníky. Nemá tedy nikoho, na koho by se mohla obrátit (Macáková 2013).

„... jedenkrát prostě uvidět svoji maminku nebo tatínka nebo sestru, i kdyby prostě na jednu hodinu s nimi uvidět a s nimi promluvit“

Azylantka z Čečenska (Na rovinu 2007)

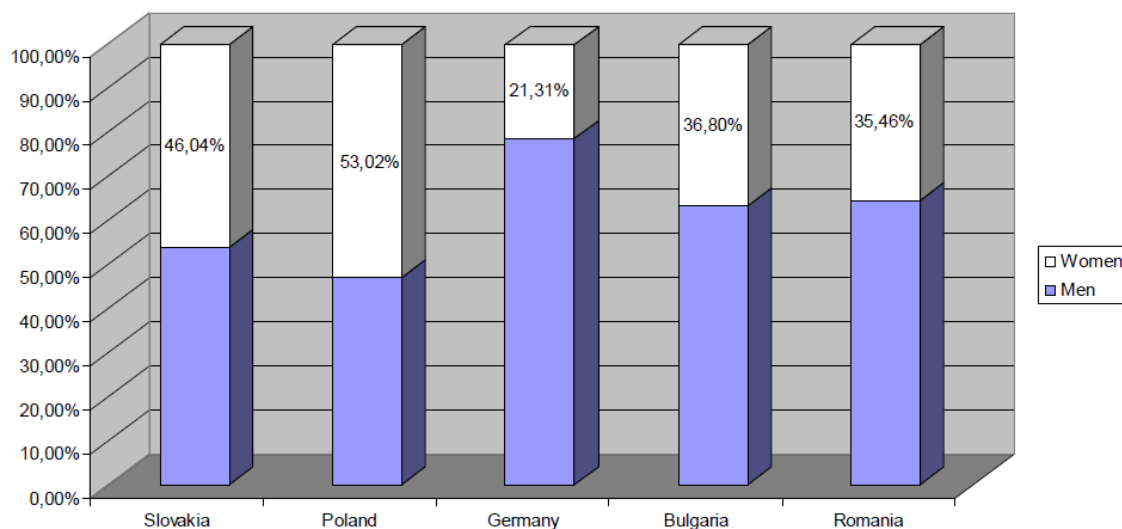
Celý kontext narušují tradiční genderové role v rodině (Krchová et al. 2008:6). Najednou se žena stává živitelem rodiny a manžel tráví doma, v původní zemi, čas s dětmi a péčí o domácnost. Dochází i k případům, že z finančních důvodů si muž nemůže dovolit zůstat doma a tak si najme chůvu pro děti nebo hospodyně do domácnosti. Pro děti je taková situace velmi

frustrující. Ztratí matku a její místo nahradí jiná žena. Otce většinou vidí jen sporadicky (Perrenas 2001).

3.1 Migrace v ČR

Počet migrantů³² v ČR neustále roste a česká společnost se tak musí nevyhnutelně vyrovnávat se situací soužití s příchozími. Míří k nám především ženy z tzv. třetích zemí původu (Krchová et al. 2008:2). Převážná část všech migrantů v ČR pochází ze zemí mimo EU.³³ V současné době žije legálně na území České republiky 435 946 cizinců.³⁴ Z toho 247 827 mužů a 188 119 žen.³⁵ Celkově je podíl migrantů³⁶ v české populaci nízký, něco kolem 4% (Macáková 2013: 852).

Graf č. 2: 5 nejběžnějších národností z EU, které proudí jako migranti do ČR, rozdělené podle genderu.

Zdroj: Macáková, Libuše. 2005. Publikace Gender aspects of immigration: The case of the Czech republic.

³² Výzkumy migrace dokonce ukazují, že v současnosti je ekonomická migrace daleko běžnější než migrace politických či válečných uprchlíků (Uhde 2012: 14). Tento fakt se nevztahuje na ČR ale na celosvětovou migraci.

³³ V roce 2010 byl podíl migrantů ze zemí mimo EU 68%.

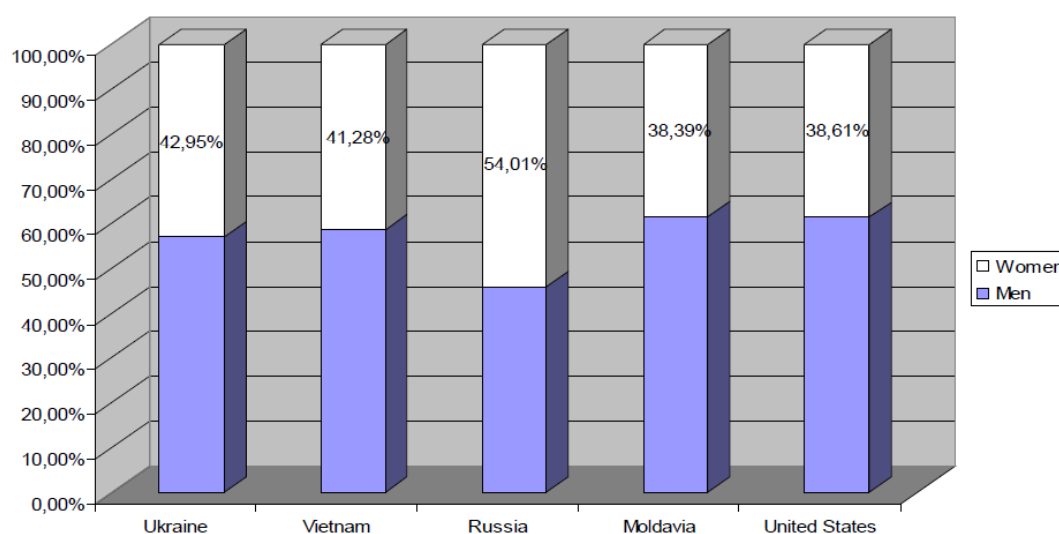
³⁴ Všechny údaje jsou nasbírány ČSÚ: Dostupné na: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu.

³⁵ Podle údajů k 31. 12. 2012.

³⁶ Žen i mužů v průměru od roku 2008 až 2011.

Graf č. 2 ukazuje, že ze zemí EU je nejčastější národnost migrantů Slovenská, Polská, Německá, Bulharská a Rumunská. Převážnou většinu tvoří muži (zejména u Německé národnosti). Na druhé straně, Poláci mají největší podíl žen.

Graf č. 3: 5 nejběžnějších národností mimo EU, které proudí jako migranti do ČR, rozdělené podle genderu.

Zdroj: Macáková, Libuše. 2005. Publikace Gender aspects of immigration: The case of the Czech republic.

Graf č. 3 ukazuje, že ze zemí mimo EU je nejčastější národnost migrantů Ukrajinská, Vietnamská, Ruská, Moldavská a Americká. Převážnou většinu tvoří ženy (zejména u Ruské národnosti). Naopak nejvíce mužů je ze Spojených států.

Oba grafy potvrzují můj předpoklad a tj., že nejvíce migrantů, především žen, pochází ze zemí mimo EU, potažmo ze zemí druhého a třetího světa, kde není ekonomická úroveň tak vysoká jako v ČR. Můžeme proto hovořit o tzv. feminizaci migrace (Macáková 2005: 857). Věková kategorie

takových žen se pohybuje v produktivním věku od 25 do 39 let, jak ukazuje graf.³⁷

Životy žen migrantek v ČR ovlivňuje mnoho faktorů. Mimo jiné i migrační politika státu, například zda cizinci dostanou azyl či nikoliv. Česká společnost se na cizince dívá jako na osoby „druhé kategorie“. Nejvíce nápadné je to u „imigrantů z Východu“. Projevuje se to v nerovném jednání a diskriminačním zacházení, jak vyplynulo z řady realizovaných výzkumů (Grygar 2006).

3.1.1 Právní úprava pro migraci osob v ČR

Český právní řád domácí práci nijak nedefinuje, ani ji neupravuje ve zvláštním právním předpisu.³⁸ Domácím pracovnícím jako zaměstnankyním a jejich zaměstnavatelům vznikají ve vzájemných vztazích stejná práva a povinnosti jako účastníkům kteréhokoliv jiného pracovněprávního vztahu.³⁹ Základní legislativou, která upravuje postavení, práva a povinnosti legálně pobývajících cizinců/nek na území ČR jsou zákon č. 326/1996 Sb. o pobytu cizinců a zákon č. 325/1999 Sb. o azylu. Rozlišujeme tři typy pobytů: přechodný - krátkodobý pobyt, dlouhodobý pobyt a trvalý pobyt.⁴⁰ (Krchová et al. 2008:3).

Pro zaměstnávání cizinek ze zemí mimo EU existují určité podmínky. Nezbytnou nutností je platná pracovní smlouva, dále platné povolení k pobytu a povolení k zaměstnání.⁴¹ Získávání povolení k pobytu pro vstup všech kategorií cizinců na území ČR, stejně jako sankce za jejich nesplnění, upravuje

³⁷ Viz příloha 6.

³⁸ Jako je tomu např. v zemích jižní Evropy nebo Jižní Ameriky (Valentová 2012: 100).

³⁹ Viz Občanský zákoník.

⁴⁰ Viz příloha 2.

⁴¹ Czechinvest, Víza, pracovní a pobytová povolení k zaměstnání a podnikání v ČR. Dostupné na: <http://www.czechinvest.org/vizova-problematika>.

*zákon o pobytu cizinců.*⁴² Dle tohoto zákona mohou domácí práci primárně vykonávat cizinky ze třetích zemí, které jsou držitelkami dlouhodobého víza k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání a následně povolení k trvalému pobytu. Vydávání povolení k pobytu patří do výlučné pravomoci Ministerstva vnitra. Žádost o povolení⁴³ podává samotná cizinka nebo její budoucí zaměstnavatel na krajské pobožce úřadu práce příslušné podle místa výkonu zaměstnání (Valentová 2012: 101). Vše ještě komplikují dlouhé čekací lhůty k vyřízení žádosti o povolení k zaměstnání, které se mohou protáhnout až na 60 dnů a vyřizování víza ze země původu dokonce může trvat 90 až 120 dnů. V pracovní smlouvě pak musí být přesně uvedeno místo výkonu práce a druh práce⁴⁴ (Valentová 2012: 102). Pro cizinky vydané povolení platí pak jen pro jednu konkrétní rodinu. Pokud by se rozhodla vykonávat práci například i u dalších rodin, musela by si zařídit další pracovní povolení, které by se vztahovalo na nové pracoviště. Vzhledem ke všem výše uvedeným náležitostem, je cesta k získání natolik komplikovaná a složitá, že se často zúčastněné strany uchylují k obcházení či porušování zákona. Za nedodržení podmínek však mohou hrozit i vysoké sankce⁴⁵ (Souralová 2012).

Pro imigranty je důležitá asimilace. Z tohoto důvodu existuje dokument *Koncepce integrace cizinců z roku 2000.*⁴⁶ Velký vliv má taktéž osvojení si jazyka a zvyků dané kultury. Téměř každý nový přistěhovalec se z počátku potýká s nepochopením a různými problémy, než si na vše zvykne. Proto je v podmínkách ČR zakotvena: znalost českého jazyka, ekonomická

⁴² Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

⁴³ Povolení k pobytu se uděluje nejdéle na dva roky.

⁴⁴ Při každé změně je nutné žádat o nové povolení.

⁴⁵ Až 100 000 Kč pro fyzickou osobu.

⁴⁶ Koncepce integrace cizinců byla schválena vládou na konci roku 2000. Zabývá se postavením cizinců na území ČR a podobou české integrační politiky. Na tuto Koncepci navazovaly v následujících letech další Koncepce vycházející ze Zásad koncepcí integrace cizinců. Dostupné na: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/koncepce-integrace-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-2000>.

soběstačnost cizince, orientace na cizince ve společnosti a vztahy cizince s členy majoritní společnosti⁴⁷ (Ministerstvo vnitra ČR).

Rozlišujeme dva základní typy migrace, dobrovolnou a nucenou. Ženy často následují své muže a tak i v tomto případě můžeme hovořit o nucené migraci, neboť nevychází z individuálního rozhodnutí. Závažnějším případem nucené migrace je uprchlictví.⁴⁸ Na dobrovolnou migraci má vliv mnoho faktorů. Těmi nejdůležitějšími jsou ekonomické, sociální, či politické důvody (Jenebová 2006).

3.2 Ženská migrace

Ženy z rozvojových zemí vede k migraci především silná ekonomická motivace. Za práci, jež je považována za nekvalifikovanou, si mohou v zemích globálního severu⁴⁹ vydělat více než za kvalifikovanou práci ve své zemi, pokud nějakou vzhledem k vysoké nezaměstnanosti vůbec získají (Hendlová 2007: 8).

Z grafu⁵⁰ je patrné, že nejvíce cizinců dosáhlo středoškolského vzdělání, přičemž tato úroveň vzdělání převažuje u mužů. Ženy mají naopak vyšší podíl vysokoškolského vzdělání, ačkoliv je to mnohonásobně menší podíl oproti vzdělání středoškolskému. S tím souvisí i graf,⁵¹ který demonstruje dosažené možnosti související se zaměstnáním a zároveň z něj vyplývá, že v ČR převažují cizinci evidovaní na úřadech práce, ačkoliv se tento trend postupně zlepšuje. Proto se dá usuzovat, že najít si práci v ČR není pro migranty snadné. I to je jedním z důvodů, proč si migrantky vyhledávají

⁴⁷ Ministerstvo vnitra České republiky. Dostupné na: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>.

⁴⁸ Tomuto tématu se ve své práci nevěnuji.

⁴⁹ Globální sever tvoří tzv. země bohatého severu charakteristické politickými svobodami, stabilitou a prosperující ekonomikou Dostupné na: <http://www.varianty.cz/>

⁵⁰ Viz příloha 7.

⁵¹ Viz příloha 8.

práci v cizí domácnosti. Navíc je tato práce většinou součástí šedé ekonomiky státu (ČSÚ).

Některé rozvojové země migraci svého obyvatelstva podporují, neboť mnoho z migrujících posílá část svého platu zpět do země svého původu v rámci finanční podpory rodiny a příbuzných a tyto peníze představují cenné externí zdroje obíhající dále v domácí ekonomice (Parreñas 2001). Autorka Sassen (2004) praxi vládních programů rozvojových zemí na podporu migrace kritizuje z feministického hlediska. Konstatuje, že rozvojové země bojující s dluhy a chudobou výrazně využívají ženy jako prostředky záchrany, ať se jedná o oběti obchodu se ženami, dovážené jako levná pracovní síla či nucené prostitutky nebo migrující pracovnice posílající domů finanční příspěvky (Lutz 2008). Podle Hendlové: *„Ženy z rozvojových zemí, které se k migraci rozhodnou, činí tento emancipační krok ve velmi patriarchální společnosti, která omezuje seberealizaci žen“* (Hendlová 2007:8).

3.2.1 Překážky při hledání práce

Žena-migrantka nemá moc velké šance na uplatnění se na trhu práce. Česká společnost je poměrně xenofobní a v některých jedincích budí cizinci nedůvěru. Kvalifikace takových žen je většinou malá až nulová (Lutz 2011). Na rekvalifikaci či kurzy nemají čas ani peníze. Jedním z nejčastějších druhů zaměstnání, které si ženy hledají je práce pečovatelky nebo hospodyně v domácnosti. Při tomto zaměstnání nemají nejmenší šanci uplatnit své vzdělání, pokud nějaké mají, což vede k frustraci (Macáková 2013). Migrující ženy tak ztrácejí svůj potenciál paradoxně proto, aby ho jiné ženy⁵² mohly využít ke své vlastní emancipaci (Parreñas 2001).

⁵² Z prvního světa.

Začlenění se do nové domácnosti není snadné. Rodiny, které takovou pomoc vyhledávají, pocházejí většinou z vyšších kruhů společnosti, aby si nadstandartní péči mohli dovolit. Najít si hospodyně či chůvu z kruhů migrantek je pro ně velmi výhodné. Migrantky se spokojí s mnohem menší mzdou, než česká žena, která by takovou práci vykonávala. Navíc feminizované obory jsou většinou výrazně hůře placené. Problémem je jazyková bariéra. Ač někdy se to může brát jako výhoda. Zvláště v případech, kdy migrantky hovoří jazykem, kterým si rodina přeje, aby hovořily i jejich děti. Ušetří tak na jazykových kurzech. Migrantky v rodinách často pracují v rámci nelegálního pracovního trhu (Kolářová 2006). Nejsou nikde oficiálně vedené a nemají tak žádná práva ani záruky. Existují samozřejmě i agentury, které se speciálně zaměřují na zprostředkování práce migrantkám,⁵³ ale takových možností využije jen málokterá žena (Anderson 2000).

Nalezneme i případy, kdy se migrantky dostanou do „nesprávných rukou“. Mohou se stát oběťmi obchodování s lidmi, sexuálního otroctví a dokonce vykonávat nucenou prostituci (Kolářová 2006: 1251). ČR je v tomto obchodu bohužel jak tranzitní tak cílovou zemí.⁵⁴ Mnohé ženy se v pak stávají „neviditelné“ jak pro společnost tak pro sebe samé. Stydí se a nikomu nemohou věřit. Nemají se na koho obrátit. Problémy se ale netýkají jen žen, které „naletěly“ a staly se tak sexuální či jinou obětí. Dokonce i ženy, které pracují v něčí domácnosti, ač nelegálně v rámci šedé ekonomiky, se mohou dostat do podobných potíží (Valentová 2012: 99). Některé migrantky uvádí, že se staly sexuálními oběťmi svých mužských zaměstnavatelů (Kolářová 2006).

⁵³ La Strada Česká republika je organizace, která se zabývá ženami migrantkami, které se ocitly v této situaci a pomáhá jim s preventivními aktivitami a poskytováním sociálních služeb.

⁵⁴ V rámci migrace se setkáváme s klasifikací zemí na země původu, tranzitní nebo cílovou. Většina zemí je kombinací všech tří typů (Oishi 2005 in Suralová 2010: 43).

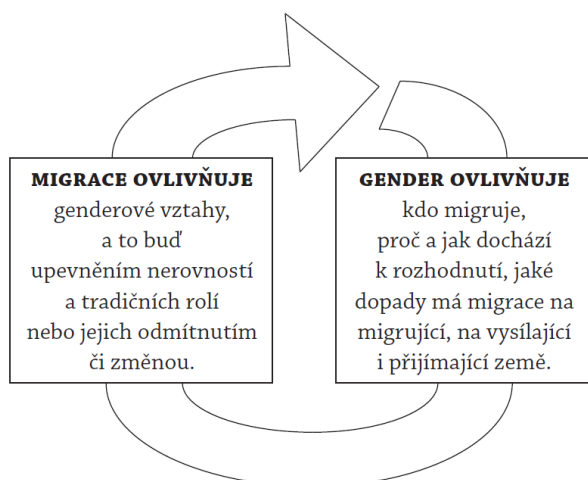
3.2.2 Odkud nejčastěji přicházejí migrantky do ČR

Nejvíce migrantek do ČR proudí z Číny, Vietnamu, Ruska a Ukrajiny (Analýza přístupu 2007: 46). Nejrychleji rostoucí skupinou jsou migrantky z východní Evropy a zemí bývalého Sovětského svazu (Hendlová 2007:7). Dále Hendlová (2007) tvrdí, že ve chvíli najmutí ženy migrující z chudší země, za účelem vykonávání práce pro jiné ženy v domácí sféře, vzniká tzv. *globální řetězec péče*.⁵⁵ Hoschild (2001) ho nazývá: „*sérií osobních propojení mezi lidmi na celém světě, jež jsou založeny na placené či neplacené pečovatelské práci*“ (Hoschild 2001: 131). Řetězce tvoří především ženy a logicky začínají v chudých a končí v bohatých zemích (Hendlová 2007:8). Z toho vyplývá, že chudé ženy pečují o děti zámožnějších žen a mužů, zatímco ty ještě chudší se starají o jejich vlastní děti. Fakt, že se do řetězce zapojují především ženy, poukazuje na reprodukci genderových stereotypů, které konstruují ženu jako primární pečovatelku (Hoschild 2001 srov. Hendlová 2007).

Hendlová (2007) uvádí, že migrace žen z rozvojových zemí je plná rozporů: „*Na jedné straně přináší ženám příležitost, jak se vzdálit od tradičních rolí asociovaných s feminitou v zemích ‚třetího světa‘, na straně druhé znovu zabředávají do genderového řádu tím, že přebírají práci nadále stereotypně asociovanou se ženami ‚prvního světa‘.*“ Parreñas to vidí jako „*mezinárodní dělbu práce, jež je strukturována zároveň systémem globálního kapitalismu, patriarchálním systémem vysílající země a patriarchálním systémem cílové země*“ (Parreñas 2001:136).

⁵⁵ Příkladem takového řetězce je například když: starší dcera se začíná starat o mladší sourozence, zatímco její matka se stará o děti ženě, jež migrovala do nějaké z vyspělých zemí, aby se zde starala o chod domácnosti lépe situovaného páru (Hendlová 2007).

Schéma č. 1: Dialektika vztahu genderu a migrace.

Zdroj: Reeves 2005 in Souralová 2010: 42.

Ze schématu jasně vyplývá, že samotný akt migrace je ovlivněn a ovlivňuje genderové vztahy, role a identity, ale také že samotné vědění o migraci je zásadně ovlivněno normativními očekáváními spojenými s existencí dvou genderů (Souralová 2010: 42).

Migrace v dnešní době není jen záležitostí několika států, ale stává se vysoce globalizovaným fenoménem. O migraci můžeme dokonce tvrdit, že se neustále mění a už nikdy nebude, jako bývala. J. Miller (1998) ve své práci popsal migraci jako: proces procházející akcelerací, diverzifikací, globalizací a feminizací. Obecně se dá tvrdit, že autoři a autorky, zabývající se migrací, zaznamenali velké změny a zintenzivnění po pádu bipolárního světa. N. Papastergiadis (2000) používá pojem *turbulence migrace*, aby zachytil, jak migrace destabilizovala směry migrace (již nepřevažuje jiho-severní směr migračních toků) a znejistila tak možnosti usazování – migrace již nemá jasný konec ani začátek (Papastergiadis 2000). Dle M. J. Miller (1998) mezi migrací a globalizací panuje dialektický vztah: globalizace představuje akcelerator migrace, její základní rys a kontext, v němž se migrační toky realizují (Miller 1998). Naopak migrace umožňuje a zprostředkovává globalizaci (Kearney

1995). Součástí diskurzu migračních studií je otázka, zda migrace žen vede k posílení jejich postavení, tj. zda migrace napomáhá nabourat nerovná genderová uspořádání, či nikoliv (Souralová 2010: 45).

Globalizovaný svět je světem v pohybu (Morokvasic 2009). E. Ehrenreich a A. R. Hochschild přirovnávají nové globální vztahy k tradičním vztahům mezi pohlavími: „*První svět přebírá roli staromódního muže v rodině – rozmazlený, neumí vařit, uklízet ani najít své ponožky. Chudé země přebírají roli tradiční ženy – trpělivá, připravující stravu, popírající samu sebe. Dělna práce, kterou feministky kritizovaly, když byla „lokální“, se metaforicky stala globální*“ (Ehrenreich srov. Hochschild 2002: 11-12).

3.3 Česká domácnost a migrantky

Dle celosvětových odhadů Mezinárodní organizace práce až 83% domácích pracovníků tvoří ženy, z nichž značná část má migrační původ. Neformálnost vztahů,⁵⁶ jež je rozšířená v celém segmentu domácí práce vykonávané cizinkami, je paradoxně společností tolerována, neboť na první pohled přináší všem výhody – cizinka „snadno“ získá práci a vydělá si víc než doma, rodina požívá výhody z levné pracovní síly a stát před tím zavírá oči kvůli nedostatku personálu na inspektorátech nebo z důvodu složité průkaznosti nelegální práce v obydlích fyzických osob (Valentová 2012: 99). Nejčastějšími důsledky, které z toho pro cizinky plynou, jsou například nízké mzdy, neplacené přesčasy, nevhodné zacházení nebo nejrůznější formy diskriminace⁵⁷ (Maříková 1997).

Takové chování je pochopitelně velice výhodné pro samotné zaměstnavatele. Zaměstnavatelé často své jednání ospravedlňují postojem, který lze nazvat „soukromá charita“. Tento postoj je postaven na předpokladu,

⁵⁶ Viz příloha 10.

⁵⁷ Nejvíce zranitelné jsou migrantky, které bydlí v domácnosti zaměstnavatelů (Uhde 2012: 14).

že cizinky potřebují zaměstnání, aby mohly finančně podporovat své rodiny v zemi původu (Valentová 2012).

3.3.1 Problémy migrantek

Hondagneu-Sotelo (2001) uvádí pořadí požadavků,⁵⁸ které vznášejí migrantky ke své práci: 1. důstojnost, uznání individuální subjektivity; 2. férová mzda; 3. rovná práva; 4. odstranění sexuálního obtěžování; 5. přestávky a přijatelná pracovní doba; 6. zákaz dojíždání zbytků jídla; 7. nemocenské dávky; 8. placená dovolená; 9. zdravotní a sociální pojištění; 10. vyřešení situace nelegálních migrantek; 11. uznání pomocnic/pečovatelek v domácnosti jako kvalifikovaných pracujících. Cizinkám, které by se chtěly proti takovému chování bránit formálními cestami, by mohlo hrozit vyhoštění (Lutz 2008). Závažným nedostatkem, který je stěžejí odstranitelný, je neznalost zákonů a právních norem ČR. Nejen cizinky, ale i jejich zaměstnavatelé, by měli znát svá práva a povinnosti. Celou situaci ještě stěžuje fakt izolovanosti domácích pracovníků. V případě potřeby dokazování nevhodného či dokonce protizákonného zacházení se dostáváme do slepé uličky. Tvzení proti tvrzení. Migrantky jsou tak zcela závislé na svých zaměstnavatelích (Hondagneu – Sotelo 2001).

Výrazným problémem, co se týče psychiky žen, není jen stesk po dětech, který je hodně intenzivní, ale možná překvapivě, je to deprese z pracovní dequalifikace (Lutz 2011). Ne vždy migrující ženy pocházejí s nejnižší vrstvy obyvatelstva, ale mnohdy je to střední třída, ve které se nacházejí vzdělané ženy, které tak výrazně trpí nedocenením svého vzdělání. Na níže uvedené výpovědi jedné cizinky, je to zcela patrné:

⁵⁸ Údaje byly zjištěny na základě výzkumu pořádaného Domestic Worker's Association of the Coalition of Humane Immigrant Rights of Los Angeles (Hondagneu-Sotelo 2001 in Uhde 2012: 15).

„Trápí mě, že nemohu využít své vzdělání. Věnovala jsem roky studiím a k čemu? Jedinou věcí, která mě potká, je být služka... Když nevyužíváte své vzdělání, ztratíte ho a po chvíli zhloupnete. Jediná věc, která vám běží v mysli je vytírání, vytírání a vytírání. Zblbnete z vlastní práce. Nepoužíváte svůj mozek (Parreñas 2001: 151).“

Sžití se v „nové“ rodině nese i značná úskalí. Migrantky jen stěží dokážou rozlišovat mezi prací a soukromím. Zaměstnavatelé mívají mnohdy sklony si najatou ženu přivlastňovat. Objevují se i takové případy, kdy zaměstnávající rodina diskriminuje migrantku na základě její rasy či státní příslušnosti. Vzhledem k uzavřené a oddělené domácí sféře je takové chování jen stěží odhalitelné⁵⁹ (Hendlová 2007:10). V případě, že by si ženy stěžovaly, a přitom byly v zemi nelegálně, může jim hrozit i vyhoštění (Hendlová 2007).

Při migraci žen dochází k tzv. fenoménu *transnacionálního mateřství* (Ezzeddine 2011), který vede k velkému paradoxu – ženy opouštějí své vlastní děti, aby se mohly starat, jako najaté chůvy, o jiné děti v cílové zemi⁶⁰ (Hendlová 2007: 9). Tento nesporný fakt má negativní vliv jak na děti samotné, tak na migrující matky. Přináší to s sebou emocionální a psychosomatické problémy ve vývoji dětí (Hochschild 2001). Například výrok jedné ukrajinské migrantky (Ezzeddine 2011:113):

„Nemohla jsem přivést svoje děti, to nejde.“

⁵⁹ Anderson (2004) uvádí ve výsledcích svého průzkumu britské organizace na podporu migrujících pracovníků v domácnosti Kalayaan monitorující problémy žen, jež registruje v letech 1996-97 na 84% psychické týrání žen, 34% fyzického násilí, 10% sexuálního zneužívání a 54% žen žilo v nedobrovolné izolaci. Dále např. 55% žen nemělo vlastní postel a 38% nemělo pravidelný přístup k jídlu. Dostupné na: <http://www.kalayaan.org.uk/>.

⁶⁰ Hochschild uvádí, že až 30% filipínských dětí (zhruba 8 milionů) žije v domácnosti, ze které jeden z rodičů emigroval (Hochschild 2004).

Klasickým příkladem je domácnost, kde se muž není zvyklý starat o své děti. Tato povinnost je na ženě-matce. Jenže v případě, kdy žena opouští zemi původu za prací pečovatelky či hospodyně do jiného státu, jsou muži převážně donuceni okolnostmi převzít zodpovědnost za starání se o děti na sebe. Tato změna většinou není příliš dramatická, neboť obvykle péči o děti přebírají příbuzní nebo najaté chůvy (Hendlová 2007: 9). Opuštění své rodiny a roli matky, kvůli povolání, se většinou nesetkává s velkým uznáním ostatních členů rodiny, potažmo společnosti. Zvláště pokud ženy až do svého odchodu byly ženami v domácnosti starající se o děti a manžela. Přestože odcházejí, aby zajistily lepší budoucnost svým potomkům, připravují sebe o mateřství a své děti o jejich matku (Hondagneu Sotelo 2001).

3.4 Proč si české ženy najímají hospodyně

Sladění pracovního a soukromého života se stává čím dál tím víc problémem dnešních českých domácností (Křížková 2006). Na konci minulého století nebyla tato nerovnováha považována za problém, neboť jí bylo dosaženo automaticky pomocí dvou vzájemně se doplňujících předpokladů. 1) klasickým zaměstnancem pracujícím na plný úvazek byl muž; 2) ženám byla připsána neplacená práce v domácnosti. Přesunutím péče na trh se však péče nestala veřejnou, jak požadovalo feministické hnutí svým heslem „osobní je politické“, péče zůstala soukromou uvnitř privátní ekonomické sféry (Uhde 2012: 12). Vzhledem k proměňujícímu se pracovnímu trhu a jeho feminizaci se začíná objevovat fenomén delegace péče o děti a obecně odpovědnost za domácnost na různé typy aktérů. Těmito aktéry mohou být instituce – státní (jesle, školky) - nestátní (soukromé školky),⁶¹ příbuzní (neplacení) či najímané chůvy (placené) (Souralová 2012: 33). Přesto vytvoření nových pracovních míst, na trhu práce v soukromém sektoru pečovatelských služeb, neotevřelo pracovní příležitosti většímu počtu žen a neumožnilo tak jejich ekonomickou

⁶¹ Tuto instituci využívá v ČR asi 1-2 % rodin. Naopak v zahraničí je tento druh péče častější. (Souralová 2012: 33).

nezávislost. Příčinou je nazírání na tento druh péče jako na druhořadé zaměstnání. Tento vývoj se označuje jako *deformovaná emancipace*, která vede k sociální polarizaci a vytváření nových forem třídní a kulturní dělby práce mezi ženami. Reprodukční práce byly vyloučeny ze sféry placené práce, a tudíž ze sféry peněžního ocenění, které se stalo dominantní formou ocenění v moderních společnostech. Tato proměna vyloučila ze sféry společenského ocenění všechny neviditelné, „špinavé“ či „jednoduché“ práce včetně domácích prací a péče. Vstup migrantek do této sféry byl nevyhnutelným důsledkem souhry těchto strukturálních nerovností (Uhde 2012: 13). Existují snahy,⁶² aby domácí práce byly ustanoveny jako zaměstnání.

Některé ženy vedou vnitřní boj, když svěřují své dítě do cizích rukou. Mohou za to především tyto příčiny: 1) Ženy, které z nějakého důvodu intenzivně nepečují o své děti (vracejí se na pracovní trh a platí jinou ženu za péči o své děti), narušují ideál oddané a dobré matky, a vzhledem k neoddělitelnosti mateřství a ženství dochází ke zpochybnění nejen jejich mateřské role, ale také ženství jako takového; 2) Ženy, které jsou placené za péči o děti, nabourávají ideál péče motivované láskou k dětem vyvěrající z „ženské přirozenosti“ a biologického mateřství (Souralová 2012: 34). Z popsaných kritérií by se mohlo zdát, že být matkou a pečovatelkou je souborem nějakých zvláštních dovedností. Znamenalo by to pak, že ne každá žena je biologicky předurčená k tomu, aby byla dobrá pečovatelka (matka), čímž se opět dostávám k teorii esencialismu. Helma Lutz (2011) zdůrazňuje, že kdybychom si mohli definovat soubor dovedností nutných pro vykonávání péče o děti, dostali bychom hlavní podmínky pro profesionalizaci a tedy obecné uznání této práce. Takto je péče považovaná za ženskou práci a jejím hlavním předpokladem je, že její vykonávání nevyžaduje žádnou průpravu, a spoléhá tak na speciální kombinaci „přirozených“ charakteristik (Souralová 2012: 34).

⁶² Úmluva o důstojné práci pro pracující v domácnosti (Uhde 2012: 13).

Souralová (2012) tvrdí: „*Největší je poptávka po ‚vzdělaných evropských chůvách‘ na straně jedné a ‚pomocnicích v domácnosti ze zemí třetího světa‘ na straně druhé*“. České ženy kladou vysoké požadavky při vybírání budoucích chův pro své potomky. Mnohdy jsou kritéria tak přísná, jako by šlo o vybírání na manažerskou pozici. Není výjimkou, že do svých nároků zahrnují požadavky na vzdělání, jazyky a další praxi v oboru. Při vybírání z nabízených kandidátek můžeme bez nadsázky hovořit o diskriminaci (Uhde 2012: 15). Mezi požadavky se objevuje národnost, rasa, barva kůže, vyznání atd. Vzhledem k finanční náročnosti služeb za hlídání, si tuto službu mohou dovolit jen movitější rodiny vyšší střední třídy, tzv. dvoukariérové domácnosti (Souralová 2012: 36).

Závěr

Celá nastíněná problematika migrantek je velmi individuální záležitostí a jen těžko se generalizuje. Tudiž žádné uvedené tvrzení či závěr nelze brát jako platné paradigma pro všechny migrantky. K potvrzení mé teze, že ženy cíleně migrují za prací, vyhledávají taková pracovní místa, která jsou spjata se sociálním konstruktem genderu a z toho vycházejících genderových stereotypů, mi napomohly výzkumné otázky. Odpověď na první výzkumnou otázku: Na základě čeho se vytvořily genderové vzorce migrace žen ve 21. století? zcela určitě souvisí s historickým vývojem společnosti a genderu jako takového. Jedno z možných vysvětlení poskytuje teorie marxistického a socialistického feminismu, která tvrdí, že útlak žen je proudem politické, ekonomické a sociální struktury. Tím, že se mění politiky států, ekonomiky se stávají čím dál vyspělejšími, ačkoliv ne všude a nesporně se mění i sociální struktura, tím více se snižuje útlak žen, až nejspíš úplně vymizí. Ženy tak došly od úplné či částečné podřízenosti mužům až po postupnou emancipaci v dnešní podobě, kdy je žena téměř rovna muži. Sám F. Engels tuto emancipaci žen podporoval. Stále však ne ve všech aspektech života (především ne na „domácím poli“).

Nejprve se k migraci uchýloval muž, aby si našel lepší zaměstnání a dokázal tak zabezpečit svou rodinu. Většinou jej následovala celá rodina, přičemž ženě nebyla dána možnost volby, zda chce zůstat či taktéž migrovat. Žena tak muže jen následovala, mnohdy z donucení a nedobrovolně. O ženské migraci jako takové můžeme hovořit až koncem 70. let 20. století. Pokud ženy migrují, většinou zanechávají své rodiny v zemi původu a odcházejí za prací samy.⁶³ Vydělané peníze pak posílají svým rodinám. Jaké konkrétní faktory přiměly ženy k migraci, se nedá jednoznačně určit. Jednou z možných příčin je

⁶³ Proč je běžné, že muži i s dětmi zůstávají v původní zemi, není součástí mé práce, a tudíž se této problematice nevěnuji.

globalizace, která otevřela nové pracovní možnosti nejen mužům, ale i ženám. Podle marxistických feministek je za závislost žen na mužích zodpovědná ekonomická závislost. Toto koresponduje i s tvrzením F. Engelse, který tvrdil, že se žena stane ekonomicky nezávislou, pokud přestane být závislá na svém manželovi. Tím, že se ženy rozhodnou migrovat a mít tak své vlastní výdělky stávají se nezávislé na mužích. Naopak se mnohdy rodina, kterou žena opustila a migrovala, stává závislá na ženě – migrantce.

Migrantky působící v domácnostech, jako levná pracovní síla, jsou jednoznačně narůstajícím fenoménem. Ženská migrace je velice aktuální téma a netýká se jen ČR. Ženy berou migraci jako emancipační krok. Jako cílové země své migrace vybírají rozvinuté a ekonomicky vyspělé státy, především v Evropě, protože zde mají větší pravděpodobnost se uplatnit a mít větší platy než v ekonomicky méně vyspělých státech. Jelikož jejich kvality, co se vzdělání a praxe týče, nejsou veliké, vyhledávají méně náročné a většinou feminizované obory, které vyplývají z jejich genderové role a genderových stereotypů. Těmito obory jsou nejběžněji: hospodyně, chůva, uklízečka, pomocnice v domácnosti a další. Jen velmi malé procento migrantek⁶⁴ má odpovídající vzdělání, aby si našly například práci ve veřejné sféře, jako muži. Teze mé práce se tedy potvrdila.

Najít si práci pro migrantky není jednoduché. Někdy je překážkou barva pleti, rasa, státní příslušnost či jazyk, kterým hovoří. Další bariérou jsou právní úpravy pro migraci osob v ČR, které jsou velmi komplikované. Myslím, že tato oblast by se měla upravit a zjednodušit. Vláda ČR se sice snaží podnikat jisté kroky na zlepšení, ale stále ne dostatečně, zvláště v případech migrantek pracujících v českých domácnostech. Jen stěží se domáhají svých práv a ještě hůře se zjednáva náprava. Mnoho cizinců na našem území pobývá nelegálně. Hlavním důvodem je složitá administrativa a nejrůznější podmínky,

⁶⁴ Na základě přiložených grafů.

kteře musí být splněny. Navrhuji toto téma k dalšímu zpracování, protože je třeba apelovat a upozornit na tento nedostatek v české právní legislativě. Jen tímto způsobem mohou migrantky pracující v domácnosti očekávat zlepšení a naději na lepší zacházení v případě, že tomu tak není. Jen proto, že jsou migrantky a navíc pracující ve feminizovaném nedoceněném oboru v soukromé sféře, by neměly mít horší podmínky než jakýkoliv jiný člověk, ať muž či žena. Jakoby nestačilo, že už tak je situace migrantek frustrující, neboť opouštějí své domovy a rodiny a vrhají se do neznáma. Pokud chtějí zabezpečit svou rodinu, mnohdy nemají jiné východisko. V našich podmínkách⁶⁵ si něco takového dovedeme jen stěží představit.

Druhá výzkumná otázka se zabývala tím, zda má být práce v domácnosti placena či nikoliv. Cílem bylo odhalit souvislost s nízkými mzdami, které migrantky dostávají v domácnostech, ve kterých pracují a proč je tato práce často považována za podřadnou až méněcennou. Odhalit příčinný vztah, zda nejdříve platilo, že práce v domácnosti byla považována za méněcennou, neboť ji vykonávaly ženy, anebo že je práce v domácnosti považována za méněcennou, protože není placená, bez ohledu na to, že tuto práci vykonává žena a ne muž, se nepodařilo jednoznačně určit. Socialistický feminismus tvrdí, že příčina zbavení významu práce v domácnosti a tím pádem i její podceňování, tkví v nástupu kapitalismu, který začal měřit veškeré lidské konání tržní hodnotou. S tímto tvrzením zcela souhlasím. Psala jsem, že v průběhu 19. století byly služebné v domácnostech velice vážené, avšak v dnešní kapitalistické společnosti, kde si práci služebných dovoluji přirovnat k práci migrantek, tomu tak většinou bohužel není.

Již v textu práce jsem zmínila, že dle mého vlastního názoru by měla zůstat práce v domácnosti i nadále nezaplatněná. Domov není pracoviště, kde je třeba splnit jisté úkoly a povinnosti, abychom dostáli svým závazkům.

⁶⁵ Míněno ČR.

Rodina se nedá srovnávat s týmem našich kolegů a spolupracovníků. Ženy vykonávají úkoly v domácnosti nejen proto, že je to nutnost, kterou bohužel, v rámci genderových rolí, přebírají na svá bedra, ale také proto, že chovají k ostatním členům rodiny jisté city a emoce a chtějí pro ně to nejlepší. Když se o svou rodinu nepostará žena, bude nucen tuto zodpovědnost převzít muž. Samozřejmě, že v rodinách, kde není přítomna žena (matka), vykonává většinu činností muž sám, popřípadě si najme chůvu či uklízečku. Čímž se opět dostáváme k problematice migrantek. Jelikož je práce v domácnosti feminizovaná, tak i pracovnice, kteří tuto úlohu za ženy přebírají, jsou opět ženy. Zkrátka je to zakořeněno ve společnosti a tím pádem i v ženách samotných. Pokud vyrůstáme v prostředí, kde se klade důraz na rozdělení genderových rolí, dá se předpokládat, že i následující generace budou pokračovat ve stejném duchu.

Při sbírání podkladů pro mou práci, jsem se nesetkala s mužem – migrantem, který by pracoval v něčí domácnosti a staral se o děti. Netvrdím však, že takový muž nutně neexistuje. Zcela jistě by byl velkou výjimkou. Pokud si muž – migrant hledá nějakou práci, ve většině případů je to nějaký maskulinní obor, který odpovídá genderovým stereotypům muže. Opět za vším stojí celospolečenské klima a názory. Přitom mnoho mužů by bylo na hlídání dětí vhodnější než leckterá žena. Neznamená totiž, že je žena automaticky předurčena k tomu, být i dobrou matkou či dokonce mít nějaké vlastní děti. Dokonce si myslím, že je čím dál častějším trendem být bezdětnou ženou, která se soustředí na svou seberealizaci, ať už v pracovním prostředí či skrze své zájmy a koníčky. Neboť žena – matka a pečovatelka o „domácí krb“ nemá mnoho času ani na sebe ani na své zájmy a proto pokud chce zvládat všechny tyto aktivity, musí si na svoji práci v domácnosti sehnat někoho jiného – migrantku. Tento fakt ještě koresponduje s dalším důsledkem. Společnost je zvyklá hodnotit ženu, dle stavu její domácnosti. Pokud je „vše jak má být“ – uklizeno, navařeno, postaráno o děti, je žena považována za pečující a

starostlivou matku a tedy společností uznávána a respektována. Naopak žena, která o svou domácnost příliš nedbá, je považována za „nedostatečně ženskou“, jelikož nesplňuje „své úkoly a povinnosti“. Přitom to vůbec nemusí být pravda. Nežádá kdy se stává, že žena, která nemá zcela v pořádku svou domácnost, je mnohem lepší matkou a manželkou a celkově osobností, než žena, jež o svou domácnost dbá. V neposlední řadě působí i další faktor, že žena, které nezbyvá mnoho času na domácí povinnosti, je třeba více v práci a celkově dbá o vlastní seberealizaci a zda má „doma“ uklizeno nebo ne, není její prioritou. Ženino okolí ji za to však většinou neodsuzuje, neboť ví, že žena má náročné zaměstnání či koníčky a zájmy ve kterých chce dosahovat co nejlepších výsledků a proto je společnosti prospěšná jen jiným způsobem. Z toho vyplývá, že žena, která nepracuje na své kariéře, pokud nějaké zaměstnání vůbec má, ani se nesnaží uspět ve svých aktivitách, a přesto nemá domácnost v nejlepším stavu, je „nejhorším“ možným příkladem ženské genderové role v praxi.

Vedlejším cílem mé bakalářské práce bylo zkoumat rozložení domácích prací mezi muže a ženu v české domácnosti. A to za předpokladu, že vysoké nároky dnešní moderní doby mají drtivější dopad právě na ženy, neboť jejich sociální role je mnohem obsáhlejší než ta mužská. Ze všech provedených šetření, které jsem měla k dispozici a z přiložených grafů a tabulek, se dá jednoznačně tvrdit, že v ČR je práce v domácnosti záležitostí převážně žen. Není tedy s podivem, že si ženy hledají pomocnice či chůvy, které by jim pomohly lépe zajistit fungování domácnosti a péči o děti, aby se samy mohly věnovat např. své kariéře. Těmito pomocnicemi se stávají velice často právě migrantky, neboť je to výhodné pro všechny zúčastněné strany, jak již bylo uvedeno v textu práce.

Tradiční česká domácnost dodržuje genderové stereotypy opravdu poctivě (Lidové noviny 1996). Dokonce mnohem více než ostatní evropské

země. Můžu tedy tvrdit, že česká společnost je zatím stále velice konzervativní a ženy se v našich podmínkách emancipují jen velmi pomalu. Co všechno stojí za tímto faktem, si netroufám tvrdit a bylo by to šetření na další práci. Jedním z důvodů je jistě i upevnění genderové role muže v ČR. Neboť kdyby se změnily mužské genderové stereotypy, změnily by se i ty ženské, tento fakt se dá aplikovat na celou společnost a oblast genderu.

Při posuzování předpokladu své práce jsem brala v potaz, že ženy jsou těmi, jež vykonávají neplacenou práci v domácnosti. Při tom jsem vycházela z teorie genderu a genderových stereotypů. Role muže a ženy je sociálním konstruktem a proto je tak hluboce zakořeněna ve společnosti, ať už české či jakékoliv jiné. Jednotlivé role jsme si specifikovali sami, jako lidé. Vycházeli jsme z historie, tradic, kultury a biologických předpokladů. Z toho vyplynulo, že ženy se starají o děti a pečují o domácnost a muži jsou „hlavou rodiny“ a živiteli. Ženy, které jsou se svým údělem spokojeny, nenapadnou otázky typu: Proč všechnu práci doma musím zastat sama? Nemohlo by to být obráceně, aby se muž staral a já vydělávala a byla hlavou rodiny? Moderní emancipované ženy, nad těmito otázkami přemýšlejí. Chtějí zrušit nebo alespoň změnit daný stereotyp. Ačkoliv nastaly určité změny,⁶⁶ pořád nejsou dostatečné a rozhodně se neprojeví v celé společnosti.⁶⁷ Na řadě míst ve světě je žena stále jen loutkou, vykonávající to, co jí manžel přikáže. Přesto i muži mohou trpět frustrací z nesplnění očekávání jejich role. Například, když ztratí zaměstnání a nejsou schopni zabezpečit svou rodinu. Stejný problém by u žen znamenal jistě také znepokojení, ale domnívám se, že ne v takové míře.

Ze samotné definice domácnosti, která byla uvedena, nevyplývá nic, co by tuto práci jednoznačně určovalo pro ženy. Například management

⁶⁶ Muž na mateřské dovolené.

⁶⁷ Afrika je typickým kontinentem, kde ženy plní svou úlohu matky, pečovatelky a zajišťují obživu pro celou rodinu.

domácnosti může stejně příhodně vykonávat žena i muž. Domácí práce je podceňovaná a odehrává se v soukromé sféře. Vycházela jsem tedy z tvrzení socialistického feminismu a to, že zdroj útlaku žen je tvořen genderovou příslušností, což se mi potvrdilo. Naopak s tvrzením marxistického feminismu, že zdrojem útlaku je třída, nesouhlasím, neboť muže a ženy nepovažuji za třídu. Muž, na základě genderové role, plní povinnosti související s hlavou rodiny, nebude se tedy zapojovat do domácích prací, které by popíraly jeho maskulinitu. Jelikož žena⁶⁸ nehraje ve společnosti určující roli, měla by být ona vykonavatelkou domácích prací. Otázkou však stále zůstává, proč se toto rozdělení o práci v domácnosti stále zásadně nezměnilo? Místo toho, si ženy na svou práci najímají jiné ženy – migrantky, které jejich práci zastanou. Žena nemůže zvládat své zaměstnání (na plný úvazek) a pak ještě „druhou směnu“ v domácnosti. Představuje to totiž nepoměrnou kombinaci obou sfér (veřejné i soukromé) a tím dochází k tomuto paradoxu. Ačkoliv jsem ve své práci vzala v potaz nejrůznější faktory, nejsem s to zcela zodpovědět tuto otázku. Můj názor je, že celá naše společnost už po staletí funguje na tradičním rozdělení genderových rolí, které byly formovány společností a předsudky, které z toho vyplývaly. Za poslední století si lidstvo prošlo velkými změnami⁶⁹ na poli genderu. Ale i ty byly nastartovány nepatrnými událostmi v průběhu staletí. Nemůžeme tedy očekávat, že se vše změní naráz. Je více než patrné, že se společnost mění a mění se i nazírání na genderové role. Chce to čas, možná spousta času, než se role vyrovnají, neboť to je cíl,⁷⁰ kterého by většina žen, možná i mužů, chtěla dosáhnout. Nikdo však nechce po muži, aby byl jako žena a zrovna tak nikdo nechce po ženě, aby byla jako muž. Většina žen a domnívám se, že i stále více mužů, chce především spravedlnost a rovnováhu, což souvisí i s faktem, že podle Marcuse (1974) se ženy snaží především o změnu svého postavení ve výrobním procesu a to se jim dle mého názoru

⁶⁸ Dle genderových rolí.

⁶⁹ Vyrovnanost obou pohlaví nikdy nedosahovala takové míry, jako v současné době.

⁷⁰ Na základě dotazníkového šetření a statistických dat.

úspěšně daří. Nynější rozdělení genderových rolí má tedy mnohonásobně větší dopad na ženu, takže předpoklad mé práce byl správný. Musí zvládat své zaměstnání, ve kterém je mnohdy stejně výkonná jako řada mužů. Nad rámec však zvládá ještě svoji roli v domácnosti, kde muž nevykazuje téměř žádné aktivity.⁷¹

Zcela na závěr chci dodat, že věřím v postupné, avšak nevyhnutelné sbližování genderových rolí, kdy se nebude rozlišovat na ženské a mužské.⁷² Vše se bude řídit okolnostmi a časovými možnostmi. Žena bude respektována a uznávána společností, ať už bude dělat cokoli. Spíše si troufám tvrdit, že čím dál více budou kritizováni muži za nedostatečnou pomoc v domácnosti či za přílišné povyšování se nad ženami na pracovišti. Již v současnosti samotní muži dbají na vyrovnání genderových rolí. Málokdy se však setkáme s naprostou vyrovnaností. Mnohdy vyváženost v jedné oblasti přináší nevyváženost v oblasti jiné. Dnešní pojem *moderní žena* v sobě nese konotaci emancipované nezávislé ženy. Bohužel to znamená i zvládání úkolů na „domácím poli.“ Tím se žena snaží dokázat muži i společnosti, že vše zvládá a nepotřebuje pomoc. Od toho jsme už jen krůček k emancipaci, kde ženám dochází, že zvládat vše je nemožné a jediným možným řešením je zrušit či změnit společenské stigma o genderových rolích a zapojit do domácích prací i muže. Že být ženou se nerovná být zároveň matkou, uklízečkou a kuchařkou, ale být ženou znamená být zcela rovna muži a to ve všech aspektech života.

⁷¹ Na základě provedených výzkumů.

⁷² Co se domácností a zaměstnání týče.

Prameny a literatura

Literatura

Adamová, Karolina et al. 2000. *UNIVERSUM Všeobecná encyklopedie: 3. díl/ F-H*. Praha: Odeon.

Anderson, Bridget. 2000. *Doing the dirty work?: the global politics of domestic labour*. London: Zed Books.

Bahenská, Marie, Dana Musilová a Libuše Heczková. 2011. *Iluze spásy: české feministické myšlení 19. a 20. století*. České Budějovice: Veduta.

Bahenská, Marie. 2005. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri v koedici se Sociologickým nakladatelstvím (SLON).

Becker, G. S. 1981. *A Treatise on the Family*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Bierzová, Jana. 2006a. „Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi.“ *Gender - rovné příležitosti – výzkum 7*, č. 1.

Bierzová, Jana. 2006b. „Rozdělení domácích prací a péče o děti v rodině.“ Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Brines, J. 1994. „Economic Dependency, Gender, and the Division of Labor at Home.“ *American Journal of Sociology* 100 č. 3: 652-688.

Castles, S., Miller, M. J. 1998. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke: Macmillan Press.

Coltrane, S. 1996. *Family man: Fatherhood, housework, and gender equity*. New York: Oxford University Press.

- Cordelia, Fine. 2010. *Delusions of Gender: How Our Minds, Society, and Neurosexism Create Difference*. W. W. Norton & Company.
- Condran, J., Bode, J. 1982. „Rashhoman, Working Wives, and Family Division of Labor.“ *Journal of Marriage and Family* 44: 421-426.
- Čákiová, Eva. 2001. „Dělba práce v rodině.“ *Pohledy: revue pro politiku, ekonomii, sociologii a historii* 9, č. 4.
- Dlouhá, Marie. 2014. „Kdy je třeba říci dost: Když etická dilemata ve feministickém výzkumu překročí určitou mez.“ *AntropoWebzin*. Dostupné na: <http://antropologie.zcu.cz/webzin/index.php/webzin/article/viewFile/183/190> (15. 5. 2015).
- Doucet, Andrea, Mauthner, Natasha. 2007. „Feminist Methodologies and Epistemology.“ In: *21 st Century Sociology: A Reference Handbook*. Eds. Bryant, Clifton D., Peck, Dennis L. Thousand Oaks: Sage Publications, 36-42.
- Drulák, P. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Ducháčková, P. 2005. *Vyjednávání genderových rolí v mladých manželstvích*. Brno: Masarykova universita, FSS MU. Magisterská práce.
- Ezzeddine, P. a Knotková. B. ed. 2011. *Neviditelné ženy (analýza genderové perspektivy migrační a integrační politiky)*. Praha: Mezi obzory: Gender v interdisciplinární perspektivě. Gender Studies o.p.s.
- Ezzeddine, Petra et al. 2012. „Stáří, péče, migrace.“ In: *Pečuj a vypečeme tě: zpráva o neplacené práci v ČR*. Praha: Gender Studies, 2012, 55-64.

- Grygar, J., Čaněk, M., Černík, J. 2006. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. Praha: MKC.
- Haslanger, Sally et al. 2012. *Topics in Feminism*. Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-topics/#WhaFem> (13. 5. 2015).
- Hašková, H., A. Křížková, H. Maříková, R. Radimská. 2003. *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hašková, Hana a Uhde, Zuzana. 2009. „*Women and social citizenship in Czech society: continuity and change.*“ Prague: Institute of Sociology, Academy of Sciences of the Czech Republic.
- Havelková, H. 1996. „Ignored but Assumed. Family and Gender Between Public and Private Realms.“ *Czech Sociological Review* 4 č. 1: 63-79.
- Hendlová, Tereza. 2007. „Dynamika domácích prací z globálního hlediska.“ *Gender - rovné příležitosti – výzkum* 8, č. 1, 6-13.
- Hesse-Biber, Sharlene Nagy. 2012. *Handbook of Feminist Research: Theory and Praxis*. 2. vyd. b. m. Boston College.
- Heywood, Andrew. 2005. *Politické ideologie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Hochschild, A. R. 2001. „Global Care Chains and Emotional Surplus Value.“ In: *Living with Global Capitalism*. Ed. Hutton, W., Giddens, A. London: Vintage, 130-146.
- Hochschild, A., A. Machung. 1989. *The second shift: working parents and the revolution at home*. New York: Viking.
- Hondagneu Sotelo, P. 2001: *Doméstica. Immigrant workers cleaning and caring in the shadows of affluence*. New Berkeley, London: University of California Press.

- Horna, J. L. A. 1992. „Feministické přístupy v sociologii rodiny.“ *Sociologia* 24 č. 6, 535-543.
- Chaloupková, Jana. 2005. „Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti.“ *Sociologický časopis: Czech sociological review* 41, č. 1, 57-77.
- Janebová, Radka. 2006. „Feministické perspektivy v praxi sociální práce.“ *Gender - rovné příležitosti – výzkum* 7, č. 2.
- Jechová, Květa. 2012. „Osvobozování domácnosti.“ *Gender - rovné příležitosti – výzkum* 13, č. 1, 52-61.
- Kearney, M. 1995. „The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism.“ *Annual Review of Anthropology* 24, č. 1: 547-565.
- Kimmell, M. 2000. *The Gendered Society*. New York: Oxford University Press.
- Kofman, Eleonore; et al. 2000. *Gender and international migration in Europe: employment, welfare, and politics*. London: Routledge.
- Kolářová, Marta. 2006. „Gender and Globalisation: Labour Changes in the Global Economy.“ *Sociologický časopis: Czech sociological review*. 2006 42, č. 6, 1241-1257.
- Krchová, Andrea, Víznerová, Hana, Kutálková, Petra. 2008. „Ženy migrantky v České republice. Uvedení do problematiky.“ *Friedrich Ebert Stiftung*, č. 5, str. 30. Dostupné na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/prag/06181.pdf> (18. 5. 2015).
- Kroska, A. 2004. „Division of Domestic Work : Revising and Expanding the theoretical Explanations“. *Journal of Family Issues* 25, č. 7, 900-924.

- Křížková, Alena, Maříková, Hana a Hašková Hana et al. 2006. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Křížková, Alena. 1999. „The Division of Labour in Czech Households in the 1990’s.“ *Czech sociological review* 7, č. 2, 205-214.
- Lutz, H. (ed). 2008. *Migration and Domestic Work. A European Perspective on a Global Theme*. Ashgate: Aldershot.
- Lutz, Helma. 2011. *The new maids: transnational women and the care economy*. London: Zed Books.
- Macáková, Libuše. 2013. „Gender Aspects of Immigration: the Case of the Czech Republic.“ In: *The 7th International Days of Statistics and Economics*. Praha: VŠE. Dostupné na: <http://msed.vse.cz/files/2013/226-Macakova-Libuse-paper.pdf> (26. 5. 2015).
- Machková Prajzová, Nad'a. 2010. „Služba v domácnosti – specifický druh námezdní práce v 19. století.“ *Historická demografie: zprávy komise pro historickou demografii při Historickém ústavu ČSAV* 34, č. 1, 73-80.
- Marcus, Herbert. 1974. „Marxism and feminism.“ *Women's Studies* 2, č. 3, 279-288.
- Marx, Karl. 1954. *Kapitál*. b.m. Státní nakladatelství politické literatury.
- Maříková, Hana. 1997. „Zaměstnanost a individuální strategie žen.“ *Sociální politika* 23, č. 6, 11-12.
- Morokvasic, M. 2009 „Usazení v mobilitě: genderové souvislosti evropské migrace po roce 1989.“ *Sociální studia*, 6, č. 1.
- Papastergiadis, N. 2000. *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press.

- Parrenas, R. S. 2001. *Servants of Globalization. Women, Migration and Domestic Work*. Stanford: Stanford University Press.
- Reinharz, Schulamit a Davidman, Lynn. 1992. *Feminist Methods in Social Research*. b. m. Oxford University Press.
- Renzetti, C. M., D. J. Curran. 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Renzetti, Curran. 2005. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Saltzman Chafetz, Janet. 1997. „Feminist Theory and Sociology: Underutilized Contributions for Mainstream Theory“. *Annual Review of Sociology* 23, č. 1, 97-120.
- Sarantakos, Sotirios. 1994. *Social Research*. Melbourne: Macmillan Education.
- Shelton, B. A., D. John 1996. „The Division of Household Labor“. *Annual Review of Sociology* 22: 299–322.
- Souralová, Adéla. 2010. „Feministická reflexe migrace: pečovatelky, zdravotní sestry a globalizovaná migrace.“ *Gender - rovné příležitosti – výzkum* 11, č. 1, 41-48.
- Souralová, Adéla. 2012. „‘Nekupujete si lásku, kupujete si službu‘: (re)konstrukce péče o děti v prostředí agentur na hlídání.“ *Gender - rovné příležitosti – výzkum* 13, č. 1, 33-41.
- Šiklová, Jiřina. 1997. „Feminism and the Roots of Apathy in the Czech Republic.“ *Social Research* 64, č. 2.
- Šiklová, Jiřina. 1999. „Únava z vysvětlování.“ In: *Feminismus devadesátých let českýma očima*. Ed. Chřibková, Marie, Chuchuma, Josef a Klimentová, Eva. Praha: Marie Chřibková. Dostupné na: <http://is.muni.cz/el/1423/jaro2006/GEN502/Siklova.txt> (17. 5. 2015).

- Tong, Rosemarie. 2009. *Feminist Thought*. 3. Vyd. United States of America: Westview Press.
- Tronto, Joan. 2012. „Problém „chůvy“ ve feminizmu.“ *Gender - rovné příležitosti – výzkum* 13, č. 1, 3-11.
- Uhde, Zuzana. 2012. „Slepá ulička instituce nájemní domácí péče.“ *Gender - rovné příležitosti - výzkum* 13, č. 1, 12-23.
- Valdrová, Jana et at. 2004. *abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí.
- Valentová, Eva. 2012. Právní aspekty zaměstnávání cizinek na pozicích domácích pracovník v České republice. *Gender - rovné příležitosti – výzkum* 13, č. 1, 99-105.
- Wortelboer, Monique. 2006. *Domácnost: péče o život*. Hranice: Fabula.
- Zvěřina, Jaroslav. 2004. „Feminismus a jeho současné podoby.“ *Revue politika* 1. Dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/630/feminismus-a-jeho-soucasne-podoby> (15. 6. 2015).

Prameny

Noviny a časopisy

Kašpárková, Marcela. 2003. „Služkám odzvonilo: dnešní česká hospodyně je spíš technická obsluha než nádeník.“ *Týden: moderní zpravodajský týdeník* 10, č. 51, 118-120.

Lidové noviny. Perspektiva. 1996. „Česká rodina je orientována spíše tradičně.“ 21. 11. 1996, roč. 9, č. 32.

Matějčková, Olga. 2006. „Bohatý svět neplacené ženské práce.“ *Literární noviny* 17, č. 7, 7.

Procházková, Bára. 2011. „Asijská služba: české rodiny objevily přitažlivost exotických hospodyněk.“ *Respekt: informační servis* 22, č. 34, 40-41.

Internetové zdroje

ČSÚ. <https://www.czso.cz>.

Gender Studies o.p.s. <http://www.genderstudies.cz>.

Ministerstvo vnitra ČR. <http://www.mvcr.cz/>.

Občanský institut. <http://www.obcinst.cz>.

Rovné šance na prahu českých domácností.
<http://www.pracovnicevdomacnosti.cz/>.

Sociologický ústav Akademie věd ČR. <http://www.soc.cas.cz/>.

SOK Sdružení pro levicovou teorii. <http://www.sok.bz>.

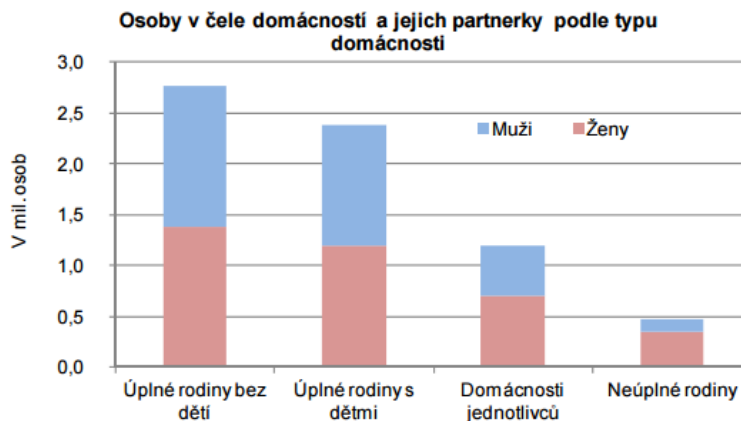
Seznam grafů, schémat a tabulek

Graf č. 1: Kolik hodin denně věnují ženy a muži domácím pracím, péči o děti a o další členy rodiny.	22
Graf č. 2: 5 nejběžnějších národností z EU, které proudí jako migranti do ČR, rozdělené podle genderu.....	30
Graf č. 3: 5 nejběžnějších národností mimo EU, které proudí jako migranti do ČR, rozdělené podle genderu.	31
Schéma č. 1: Dialektika vztahu genderu a migrace.	38

Přílohy

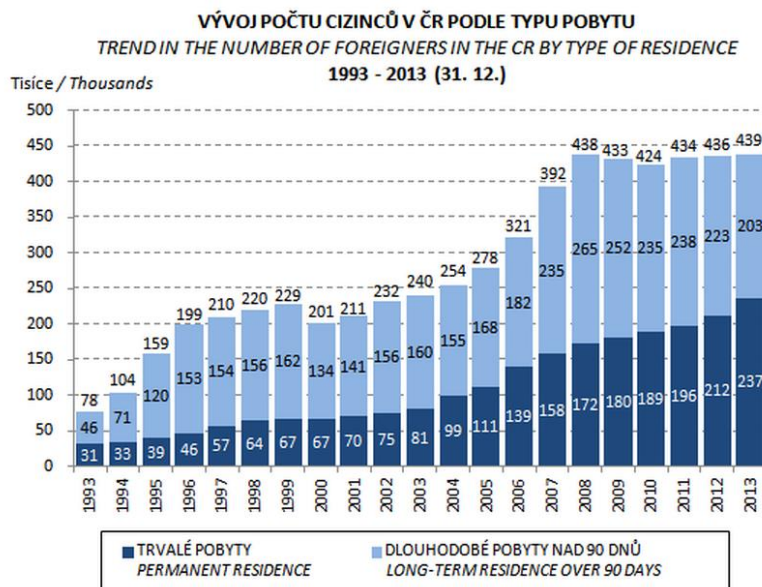
Příloha 1: Osoby v čele domácností a jejich partnerky podle typu domácnosti.	II
Příloha 2: Vývoj počtu cizinců v ČR podle typu pobytu mezi lety 1993-2013.	II
Příloha 3: Kdo má v rodině nejvíce času na děti.	III
Příloha 4: Rozdělení prací v domácnosti mezi muži a ženami podle jejich vlastního názoru a podle odhadu jejich partnerek a partnerů.	III
Příloha 5: Kdo vykonává jednotlivé domácí práce.	IV
Příloha 6: Věková struktura cizinců podle pohlaví (31. 12.2010).	IV
Příloha 7: Úroveň dosaženého vzdělání podle genderu.	V
Příloha 8: Zaměstnanost cizinců v ČR podle postavení v zaměstnání.	V
Příloha 9: Kdo vykonává jednotlivé domácí práce.	VI
Příloha 10: Formy vztahů mezi zaměstnavatelem a nájemní pomocnicí/pečovatelkou v domácnosti a přístupů k pomocnicím/pečovatelkám v domácnosti.	VI

Příloha 1: Osoby v čele domácností a jejich partnerky podle typu domácnosti.

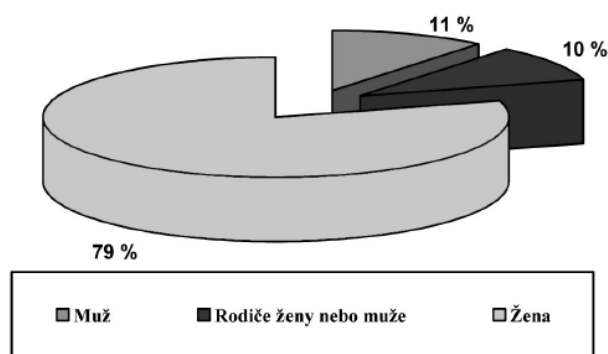
Zdroj: ČSÚ (Šetření EU SILC 2013).

Příloha 2: Vývoj počtu cizinců v ČR podle typu pobytu mezi lety 1993-2013.

Zdroj: ČSÚ.

Příloha 3: Kdo má v rodině nejvíce času na děti.

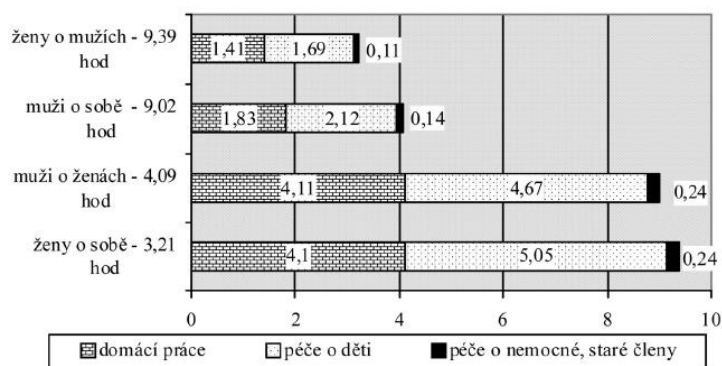

Zdroj: Rodiče 2005.

N muži = 833

N ženy = 1163

Příloha 4: Rozdělení prací v domácnosti mezi muži a ženami podle jejich vlastního názoru a podle odhadu jejich partnerek a partnerů.

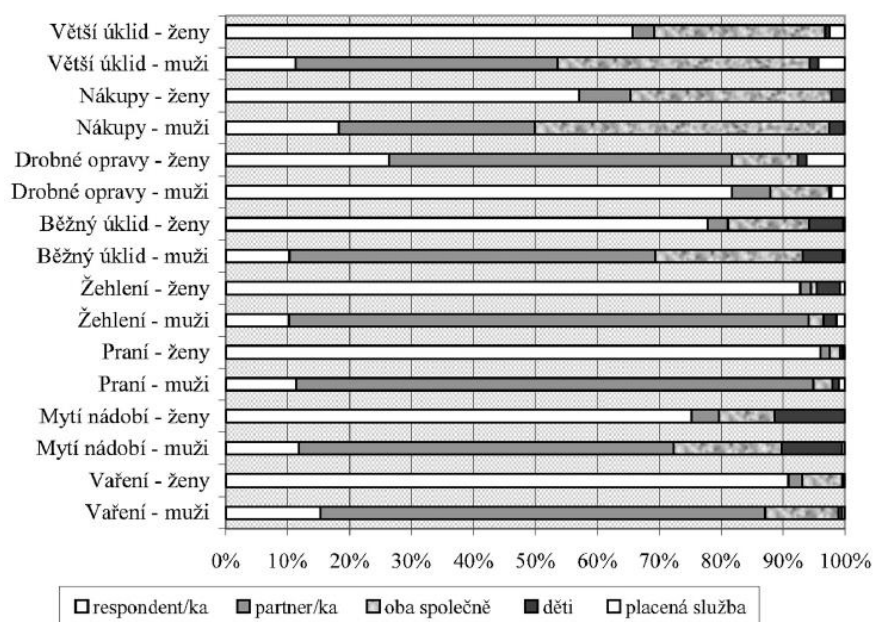

Zdroj: Rodiče 2005.

N muži = 649

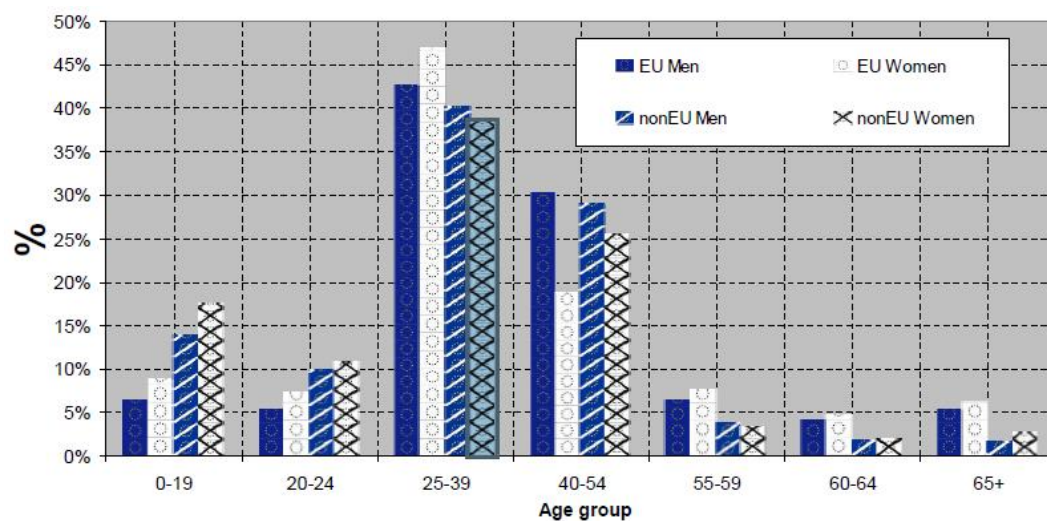
N ženy = 950

Příloha 5: Kdo vykonává jednotlivé domácí práce.

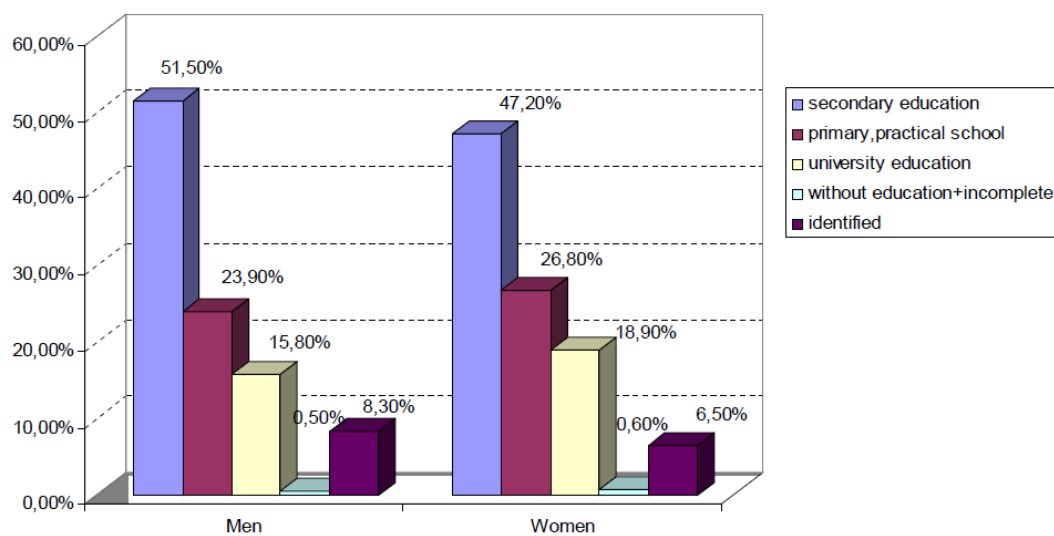
Zdroj: Rodiče 2005.

Příloha 6: Věková struktura cizinců podle pohlaví (31. 12.2010).

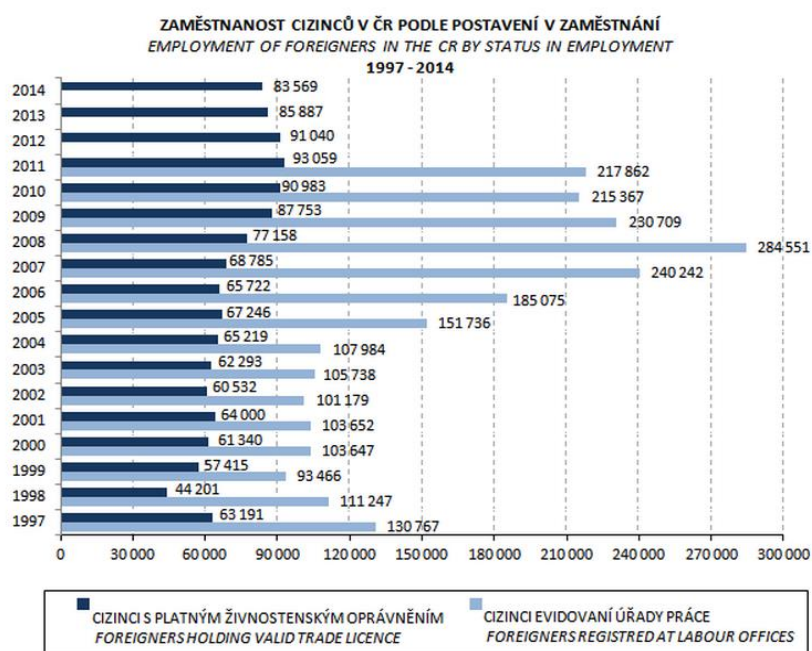
Zdroj: Macáková 2005.

Příloha 7: Úroveň dosaženého vzdělání podle genderu.

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Příloha 8: Zaměstnanost cizinců v ČR podle postavení v zaměstnání.

Zdroj: ČSÚ.

Příloha 9: Kdo vykonává jednotlivé domácí práce.

	Vaření	Mytí nádobí	Praní	Běžný úklid	Žehlení	Větší úklid	Nákupy	Drobné opravy
Ženy	79 %	65,6 %	87,9 %	68,3 %	85,4 %	54,5 %	45,2 %	16,5 %
Muži	7,3 %	7,1 %	5,4 %	6 %	5 %	6,5 %	12,1 %	62,9 %
Oba společně	8,3 %	11,9 %	2,2 %	17,1 %	1,5 %	32,2 %	37,8 %	9,6 %
Děti	0,4 %	10,2 %	0,7 %	5,8 %	3 %	1 %	2,2 %	0,9 %
Jiný člen rod.	4,5 %	3,9 %	3,1 %	2,4 %	3,6 %	2,5 %	2,6 %	5,3 %
Placená služba	0,3 %	0,2 %	0,6 %	0,3 %	1 %	3,2 %	0,1 %	4,2 %
Nikdo	0,1 %	1,1 %	0,2 %	0,1 %	0,5 %	0,1 %	-	0,5 %
Neví	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,2 %
Celkem	1997	1997	1997	1997	1997	1997	1997	1997

Zdroj: Rodiče 2005.

N muži = 831; N ženy = 1161

Příloha 10: Formy vztahů mezi zaměstnavatelem a nájemní pomocnicí/pečovatelkou v domácnosti a přístupů k pomocnicím/pečovatelkám v domácnosti.

	Osobní	Neosobní
Neformální	paternalismus/ maternalismus	instrumentalizace
	podřízenost	fiktivní zvěcnění
Formální	personalismus	smluvní profesionalizace
	respekt	ocenění výkonu

Zdroj: Uhde 2012.